

Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет
Факультет бізнесу та права
Кафедра економіки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «БАКАЛАВР»

Аналіз та оцінка ефективності використання основних засобів на підприємстві (на матеріалах ТзОВ «Волинь-Зерно-Продукт»)

спеціальність 051 Економіка

(шифр і назва спеціальності)

освітня програма «Економіка»

(назва освітньої програми)

Виконав: здобувач вищої освіти
Групи ЕК-41
ЛШЦУК Анна Миколаївна

_____
(підпис)

Керівник:
К.е.н., доцент
Гордійчук Антоніна Іванівна

_____
(підпис)

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 20__ р.
Доктор філософії (PhD), старший викладач
Гарант освітньої програми:
Косінський Петро Миколайович

_____
(підпис)

Луцьк – 2023 року

ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет бізнесу та права

Кафедра економіки

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність: 051 Економіка

Освітня програма: «Економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри економіки
проф. Шубалий О.М.

«__» _____ 202__ р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЛІЩУК Анні Миколаївні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи

Аналіз та оцінка ефективності використання основних засобів на підприємстві (на матеріалах ТЗОВ «Волинь-Зерно-Продукт»)

Керівник роботи: Гордійчук А.І.

затверджені наказом закладу вищої освіти від «__» _____ 202__ р. №__

2. Строк подання здобувачем вищої освіти кваліфікаційної роботи «10» червня 2023 р.

3. Вихідні дані до роботи посібники, підручники, монографії, інша наукова та методична література, наукові періодичні видання та матеріали конференцій, доступні дані з мережі Інтернет згідно змісту теми даної дипломної роботи, а також статистична звітність і дані управлінського обліку ТЗОВ «Волинь-Зерно-Продукт».

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, що потрібно розробити):
ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ТЗОВ «ВОЛИНЬ-ЗЕРНО-ПРОДУКТ»

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ. ДОДАТКИ.

5. Перелік графічного (ілюстративного) матеріалу:

1. Підходи до визначення змісту терміну «основні засоби»

2. Класифікація основних засобів підприємства

3. Методи аналізу й оцінки економічної ефективності основних засобів

4. Основні фінансові та економічні показники роботи підприємства

5. Наявність, рух та структура основних засобів

6. Динаміка забезпеченості підприємства основними засобами

7. Результати оцінки ефективності використання основних засобів

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис	
		завдання видав	завдання прийняв
<i>1 розділ</i>	<i>Доц. Гордійчук А.І.</i>		
<i>2 розділ</i>	<i>Доц. Гордійчук А.І.</i>		
<i>Висновки та пропозиції</i>	<i>Доц. Гордійчук А.І.</i>		

7. Дата видачі завдання «30» вересня 2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи бакалавра	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	<i>Обґрунтування теми</i>	<i>до 30.09.2022</i>	
2.	<i>Огляд літератури із досліджуваної проблеми</i>	<i>до 31.10.2022</i>	
3.	<i>1 розділ</i>	<i>до 30.12.2022</i>	
4.	<i>2 розділ</i>	<i>до 15.04.2023</i>	
5.	<i>Висновки та пропозиції</i>	<i>до 20.05.2023</i>	
6.	<i>Формування списку використаних джерел</i>	<i>до 25.05.2023</i>	
7.	<i>Формування додатків</i>	<i>до 27.05.2023</i>	
8.	<i>Оформлення ілюстративного матеріалу</i>	<i>до 31.06.2023</i>	
9.	<i>Нормоконтроль</i>	<i>до 01.06.2023</i>	
10.	<i>Інструментальна перевірка на академічний плагіат</i>	<i>до 03.06.2023</i>	
11.	<i>Представлення кваліфікаційної роботи бакалавра до захисту</i>	<i>до 10.06.2023</i>	

Здобувач вищої освіти

_____ (Ліщук А.М.)
(підпис) (прізвище, ініціали)

Керівник кваліфікаційної роботи

_____ (Гордійчук А.І.)
(підпис) (прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Ліщук А.М. Аналіз та оцінка ефективності використання основних засобів на підприємстві (на матеріалах ТзОВ «Волинь-Зерно-Продукт»). – Кваліфікаційна робота бакалавра на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота бакалавра за спеціальністю 051 Економіка, освітня програма «Економіка». Луцький національний технічний університет. Луцьк, 2023.

Мета кваліфікаційної роботи бакалавра полягає у проведенні аналізу та оцінки ефективності використання основних засобів на виробничому підприємстві, зокрема на матеріалах ТзОВ «Волинь-Зерно-Продукт». Об'єктом дослідження є процес аналізу та оцінки ефективності використання основних засобів на ТзОВ «Волинь-Зерно-Продукт». Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні засади проведення аналізу та оцінка ефективності використання основних засобів на виробничому підприємстві.

У першому розділі представлено теоретичні основи визначення економічної ефективності використання основних засобів, вивчено сутність основних засобів, як економічної категорії; досліджено класифікацію основних засобів підприємства; розглянуто теоретичні підходи до аналізу та оцінки економічної ефективності основних засобів підприємства.

У другому розділі проведено аналіз та оцінку показників ефективності використання основних засобів ТзОВ «Волинь-Зерно-Продукт», представлено аналіз і оцінку зміни основних показників діяльності підприємства; проведено аналіз складу, динаміки і стану основних засобів підприємства; проведено оцінку впливу основних фактів на показники ефективності використання основних засобів підприємства.

Узагальнено висновки та обґрунтовано пропозиції щодо підвищення ефективності основних засобів підприємства.

Ключові слова: основні засоби, фондодіддача, фондорентабельність, фондоозброєність, необоротні активи.

ANNOTATION

Lischuk A.M. Analysis and evaluation of the efficiency of the use of fixed assets at the enterprise (on materials of LLC "Volyn-Zerno-Product"). – Manuscript.

Qualification work of bachelor in the specialty 051 Economics, educational program "Economics". Lutsk National Technical University. Luck, 2023.

The purpose of the bachelor's qualification work is to analyze and evaluate the effectiveness of the use of fixed assets at the production enterprise, in particular on the materials of LLC "Volyn-Zerno-Product". The object of the study is the process of analysis and evaluation of the efficiency of the use of fixed assets at LLC "Volyn-Zerno-Product". The subject of the research is the theoretical, methodical and practical principles of analysis and evaluation of the effectiveness of the use of fixed assets at the production enterprise.

The first chapter presents the theoretical foundations of determining the economic efficiency of the use of fixed assets, the essence of fixed assets as an economic category is studied; the classification of the company's fixed assets was studied; theoretical approaches to the analysis and assessment of the economic efficiency of the company's fixed assets are considered.

In the second section, an analysis and assessment of the indicators of the efficiency of the use of fixed assets of LLC "Volyn-Zerno-Product" was carried out, an analysis and assessment of changes in the main indicators of the enterprise's activity were presented; an analysis of the composition, dynamics and condition of the company's fixed assets was carried out; an assessment of the impact of the main facts on the indicators of the efficiency of the use of the company's fixed assets was carried out.

Conclusions are summarized and proposals for improving the efficiency of the company's fixed assets are substantiated.

Key words: fixed assets, capital return, capital profitability, capital equipment, non-current assets.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ	10
1.1. Сутність основних засобів, як економічної категорії	10
1.2. Класифікація основних засобів підприємства	14
1.3. Теоретичні підходи до аналізу та оцінки економічної ефективності основних засобів підприємства	18
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ТЗОВ «ВОЛИНЬ-ЗЕРНО-ПРОДУКТ»	24
2.1. Аналіз та оцінка зміни основних показників діяльності підприємства	24
2.2. Аналіз складу, динаміки і стану основних засобів підприємства	27
2.3. Оцінка впливу основних фактів на показники ефективності використання основних засобів підприємства	36
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	54
ДОДАТКИ	57

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасне бізнес-середовище передбачає необхідність будь-якого суб'єкта господарювання ефективно використовувати наявні основні засоби. При цьому така ефективність виступає ключовою умовою досягнення прибутковості підприємства, оскільки вона є важливою складовою процесу виробництва. При цьому саме аналіз та оцінка ефективності використання основних засобів забезпечують для виробничих підприємств можливість з'ясування потенційних проблем та пошуку шляхів оптимізації виробничих процесів. Усе це дозволяє суб'єкту господарювання збільшити свою продуктивність, знизити витрати та покращити конкурентоспроможність. Разом з тим, оцінка ефективності використання основних засобів дає змогу підприємству визначити раціональність та доцільність вкладень в оновлення основних засобів та необхідні терміни їх заміни. Водночас, зважаючи на поточну нестабільну ринкову ситуацію, пов'язану з військовою агресією російських покидьків проти України, а також потребу у динамічному технологічному оновленні виробництва, підприємства повинні бути спроможними до адаптації та ефективного використання наявних ресурсів для забезпечення власної прибутковості. Тому дослідження принципів формування ефективності використання основних засобів, надають суб'єктам господарювання дієвий інструментарій, необхідний для прийняття ефективних управлінських рішень у даній сфері, а також спроможні забезпечити загальне підвищення продуктивності їх функціонування.

Дослідження проблем, пов'язаних з вивченням специфіки аналізу та оцінки ефективності використання основних засобів підприємства не є новими для економічної науки. Існує значний обсяг теоретичних та практичних напрацювань у даній сфері, котрі розкривають ключові принципи ефективності використання основних засобів. В даному аспекті варто виділити дослідження, присвячені даній проблематиці, які здійснено у працях таких вчених та економістів, як В. В. Джедула, Т. А. Жадан, Н. М. Журбенко, Й. С. Завадський,

Т. О. Мулик, В. О. Онищенко, Т. А. Орошан, Г. В. Савицька, Л. М. Стецюк, та багатьох інших. Однак, сучасні динамічні зміни, що спостерігаються в економіці країни, а також суттєве зростання деструктивного впливу зовнішніх ризиків для діяльності суб'єктів господарювання, потребують вдосконалення поточних напрацювань у сфері ефективності використання основних засобів.

Мета і завдання дослідження. Мета цієї кваліфікаційної роботи бакалавра полягає у проведенні аналізу та оцінки ефективності використання основних засобів на виробничому підприємстві, зокрема на матеріалах ТзОВ «Волинь-Зерно-Продукт». Для забезпечення її виконання було виділено ряд завдань:

- вивчити сутність основних засобів, як економічної категорії;
- дослідити класифікацію основних засобів підприємства;
- розглянути теоретичні підходи до аналізу та оцінки економічної ефективності основних засобів підприємства;
- представити аналіз і оцінку зміни основних показників діяльності підприємства;
- провести аналіз складу, динаміки і стану основних засобів підприємства;
- провести оцінку впливу основних фактів на показники ефективності використання основних засобів підприємства;
- узагальнити висновки та обґрунтувати пропозиції щодо підвищення ефективності основних засобів підприємства.

Об'єктом дослідження є процес аналізу та оцінки ефективності використання основних засобів на ТзОВ «Волинь-Зерно-Продукт».

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні засади проведення аналізу та оцінки ефективності використання основних засобів на виробничому підприємстві.

Методи дослідження. При написанні вказаної кваліфікаційної роботи бакалавра було використано окремі наукові методи і підходи: системний підхід – для вивчення теоретичних підходів до аналізу та оцінки економічної ефективності основних засобів підприємства; методи логічного узагальнення – для вивчення сутності основних засобів, як економічної категорії; аналізу та

синтезу – для проведення аналізу складу, динаміки і стану основних засобів підприємства; індукції, дедукції – при представленні класифікації основних засобів підприємства; табличний і графічний аналіз – для подання аналітичних таблиць та діаграм; програмно-цільовий метод – при обґрунтуванні пропозицій підвищення ефективності використання основних засобів; факторного економічного аналізу – при проведенні оцінки впливу основних фактів на зміну показників ефективності використання основних засобів підприємства.

Інформаційною базою дослідження стали: посібники, підручники, монографії, інша наукова та методична література, наукові періодичні видання та матеріали конференцій, доступні дані з мережі Інтернет згідно змісту теми даної дипломної роботи, а також статистична звітність і дані управлінського обліку ТзОВ «Волинь-Зерно-Продукт».

Практичне значення одержаних результатів. Викладені у роботі методичні і практичні аспекти проведення аналізу та оцінки ефективності використання основних засобів можуть бути використані в господарській діяльності ТзОВ «Волинь-Зерно-Продукт» та інших подібних підприємств аграрної галузі.

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи були апробовані на круглому столі кафедри економіки ЛНТУ під назвою «Детермінанти відновлення економіки України: національний, регіональний, локальний рівні», який відбувся у м. Луцьку 19 травня 2023 р.

Публікації. Основні теоретичні розробки і практичні результати даного дослідження було опубліковано в одних тезах доповідей круглого столу загальним обсягом 0,1 друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається із вступу, двох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладений на 53 сторінках комп'ютерного тексту, в тому числі 7 рисунків та 9 таблиць. Список використаних джерел складається з 25 найменувань і представлений на 3 сторінках. Робота містить 3 додатки, викладених на 16 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

1.1. Сутність основних засобів, як економічної категорії

Сьогодні, в складний період боротьби нашої держави за свою незалежність та національну ідентичність, особливої актуальності набувають досить важливі питання економічного відновлення й розвитку у воєнний та післявоєнний період. Варто розуміти, що для досягнення економічних показників розвитку нашої держави до 2022 року й подальшого зростання темпів її економічного зростання необхідно забезпечувати підвищення ефективності використання наявної матеріально-технічної бази підприємств, в якій головним елементом виступають основні засоби, які прямо впливають на рівень інноваційного розвитку суб'єктів господарювання різних організаційно-правових форм, рівень продуктивності праці, якісні і кількісні характеристики продукції (послуг), показники рентабельності й прибутковості, що значно підвищує роль і значення основних засобів підприємства. Під впливом різних факторів, в нашій державі досі не сформовано однозначного підходу до трактування сутності основних засобів підприємства (як економічної категорії), що в свою чергу потребує систематизації, а також узагальнення.

Вважаємо, що в умовах стрімкої інтеграції України до світової спільноти, зокрема на шляху вступу у Європейський Союз, особливо важливого значення набуває досягнення єдності усіх економічних термінів і економічних понять на різних рівнях (масштабах). У зв'язку із цим, важливо ретельно дослідити підходи до визначення терміну «основні засоби» й на основі їх систематизації та узагальнення запропонувати власне визначення даної економічної категорії.

Дослідження сутності терміну «основні засоби» в джерелах наукової літератури дало нам змогу констатувати, що існує безліч різних підходів до тлумачення даного поняття, приклади яких можна побачити в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1. – Підходи до визначення змісту терміну «основні засоби»

Зміст терміна «основні засоби»	Автор (джерело)
1	2
«Частина засобів виробництва, які діють у процесі виробництва протягом тривалого періоду, зберігають при цьому впродовж усього періоду натурально-речовинну форму і переносять свою вартість на продукцію частинами у міру зносу у вигляді амортизаційних відрахувань» [1]	О.В. Коваленко, І.В. Громова
«Засоби праці, що беруть участь у процесі виробництва протягом багатьох циклів, зберігаючи при цьому свою натуральну форму, і поступово, в міру зношення, переносять свою вартість на продукцію, що виробляється» [2]	Й.С. Завадський
«Матеріальні активи, які зберігають свою натуральну форму протягом всього корисного терміну експлуатації, що становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік), використовуються як під час здійснення господарської діяльності, так і під час виконання підприємством адміністративних чи соціально-культурних функцій та по частинах переносять свою вартість на результат власної діяльності – виготовлений продукт, надану послугу або товар» [3]	Т.А. Жадан, Н.В. Лозова
«Активи, які мають матеріальну форму, які призначені для використання у господарській діяльності суб'єкта господарювання, вартість яких поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зношенням, а очікуваний термін їх корисного використання становить понад один рік із дати введення в експлуатацію» [4]	В.В. Джеджула, І.Ю. Єпіфанова, Н.Р. Волоська.
«Матеріальні ресурси господарської діяльності, які використовуються більше 1 року або 1 операційного циклу та вартість яких зменшується у процесі їх використання» [5]	Н.В. Кудренко, В.О. Бай
«Матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва чи доставки товарів, надання послуг, здачі в оренду іншим особам чи для виконання адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний термін корисного використання (експлуатації) яких більше одного року» [6]	П(С)БО 7 «Основні засоби»
«Частина постійного виробничого капіталу, яка виступає у формі засобів праці та поступово, протягом багатьох виробничих циклів, переносить свою вартість на виготовлений продукт» [7]	В.Б. Мішура, А.Є. Спіцин
«Матеріальні активи, які утримуються для використання їх у виробництві/діяльності або при постачанні товарів, виконанні робіт і наданні послуг для досягнення поставленої мети та/або задоволення потреб суб'єкта бухгалтерського обліку в державному секторі або здавання в оренду іншим особам і використовуються, за очікуванням, більше одного року» [8]	Наказ Міністерства України «Про затвердження національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі»
«Матеріальні об'єкти, що їх: а) утримують для використання у виробництві або постачанні товарів чи наданні послуг для	Міжнародний стандарт бух. обліку 16

Продовження таблиці 1.1

1	2
надання в оренду або для адміністративних цілей; б) використовуватимуть, за очікуванням, протягом більше одного періоду» [3]	(МСБО 16) «Основні засоби»
«Засоби праці (активи), які не одноразово використовуються у виробничому процесі, при цьому зберігаючи свою первину матеріально-речову форму, поступово зношуючись та переносячи свою вартість на новостворений продукт» [9]	Ю.С. Цал-Цалко
«Сукупність матеріальних активів, які тривалий час використовуються у процесі виробництва у незмінній натурально-речовій формі» [9]	А.Г. Загородній
«Складова частина виробничих ресурсів, які використовуються в процесі господарської діяльності в незмінній натуральній формі тривалий період часу та розподіляють свою вартість на витрати підприємства» [10]	О.В. Костюнік, А.А. Наконечна

Примітка. Складено автором на основі [1–10].

При цьому варто зазначити, що в джерелах опрацьованої нами економічної літератури, основні засоби розглядаються вченими здебільшого, як засоби праці й матеріальні активи, а в законодавчих та нормативно-правових актах – лише як матеріальні активи. У багатьох наукових працях поняття «основні засоби» досить часто ототожнюють із поняттям «основні фонди», однак не зважаючи на їх дуже близьку схожість, між ними існують певні змістовні відмінності, знання яких дозволяє забезпечити правильне їх використання.

На думку Н.М. Журбенко схожість вище зазначених термінів полягає в тому, що «обидві категорії є вартісними, їх натурально-речові носії ті ж самі, роль у виробничому процесі однакова» [11].

Як стверджують О.Ю. Шумейко та Т.В. Семено, «якісна відмінність цих категорій полягає в тому, що основні засоби є майном, що має споживчу вартість, ця категорія виражає речові елементи процесу праці, а основні фонди, так само як і основний капітал, – це суто вартісні категорії, що відображають у грошовому вираженні кошти, затрачені на засоби праці» [12].

Зважаючи на підходи до трактування терміна «основні засоби» можна виділити основні характерні особливості даного поняття, як економічної категорії, до яких, на нашу думку, можна віднести:

– довгострокове їх використання – вони повинні використовуватися для виробництва товарної продукції й надання спектру послуг протягом тривалого періоду часу;

– великий обсяг фінансових інвестицій, необхідних для їх придбання або створення (будівництва);

– акумуляція капіталу – мається на увазі, що вони представляють собою накопичений капітал, який використовується (або можна використати) для створення нових доданих вартостей продукції чи послуг, що, в свою чергу, супроводжується економічним розвитком підприємства і підвищенням ефективності його діяльності;

– поступова втрата своєї початкової вартості протягом усього часу (періоду) використання через фізичне зношування, моральне застаріння, у процесі технологічного прогресу або ж зміни вимог ринку;

– потребують стабільного надходження фінансових інвестицій протягом довготривалого періоду тощо.

З метою кращого розуміння сутності основних засобів, розглянемо їх основні функції (рис. 1.1).

Рисунок 1.1. – Важливі функції, що здійснюють основні засоби підприємства (побудовано автором)

Із даних рисунку 1.1 зрозуміло, що функції основних засобів підприємства взаємодіють із загальними економічними процесами і, як наслідок, впливають на діяльність підприємства (наприклад, його рівень виробництва, показники ефективності, конкурентоспроможність й подальші перспективи економічного розвитку тощо).

Таким чином, з огляду на вище сказане, сутність основних засоби, як економічної категорії можна визначити, зокрема, як певні матеріальні активи, які використовуються виробничими підприємствами різних галузей й сфер діяльності, а також організаціями для здійснення числа виробничих процесів й надання різного роду (типу) послуг протягом тривалого періоду часу. Вони є доволі необхідною умовою для забезпечення різних виробничих процесів і мають досить велику вартість, що, відповідно, вимагає значних інвестицій.

Основні засоби можуть включати будівлі, машини, устаткування, транспортні засоби, комп'ютери, а також інші активи, що використання яких є просто необхідним для створення промислової продукції або ж надання спектру послуг. Їхньою характерною особливістю також є властивість до зберігання своєї вартості, а також підлягання зносу протягом свого експлуатаційного терміну. Таким чином, основні засоби відіграють досить важливу роль у економічному розвитку підприємства, регіону, галузі й держави, створюючи необхідні умови для виробництва продукції чи надання послуг, забезпечуючи, при цьому, ефективне використання наявних ресурсів, а також сприянні інноваційно-технічному розвитку (прогресу).

1.2. Класифікація основних засобів підприємства

Класифікація основних засобів підприємства є дуже важливим інструментом для систематизації, а також організації інформації про ці активи. Вона дуже допомагає в розумінні і управлінні різними типами, а також категоріями основних засобів підприємств у контексті їх економічної

діяльності. На думку О.В. Костюнік та А.А. Наконечної «класифікація основних засобів призначена для використання в автоматизованих системах управління під час вирішення таких завдань: організації систематичного обліку і звітності в частині основних засобів; визначення норм амортизації основних засобів і віднесення амортизаційних відрахувань на витрати виробництва; проведення робіт із перепису, оцінки і переоцінки об'ємів складу і стану основних засобів; реалізації комплексу облікових функцій по основних засобах у рамках робіт за державною статистикою; здійснення міжнародних зіставлень по структурі і стану основних засобів; визначення розрахунків похідних економічних показників, включаючи фондомісткість, фондівдачу і т. д., а також рекомендованих нормативів проведення капітальних ремонтів основних засобів» [10].

Класифікація основних засобів підприємства є необхідною й корисною, адже вона сприяє значно кращому розумінню, управлінню та аналізу цих активів, що суттєво допомагає підприємствам більш ефективно використовувати усі свої ресурси, а також приймати обґрунтовані рішення. Таким чином, основні причини, що зумовлюють проводити класифікацію основних засобів полягають у полегшенні фінансово-економічного їх обліку на підприємствах, підвищенні ефективності рівня управління ними, визначенні можливих ризиків й здійсненні відповідних дій для їх запобігання (мінімізації негативного впливу), обранні найбільш оптимальної (ефективної) стратегії та політики інноваційно-економічного розвитку, а також забезпеченні однорідності інформаційно-статистичних даних, що, в кінцевому результаті, значно спрощує їх подальший статистичний аналіз тощо (табл. 1.2).

Класифікація основних засобів підприємства базується на різних основах і, таким чином, може варіюватися залежно від контексту або вимог аналізу, а також дуже допомагає в належній організації, аналізі й управлінні цими активами в найбільш ефективний спосіб. Саме для найбільш чіткого фінансово-економічного обліку основних засобів просто необхідно насамперед їх правильно класифікувати, тобто, просто кажучи здійснити їх групування в

залежності від різних ознак.

Таблиця 1.2. – Основні причини, що зумовлюють класифікацію основних засобів підприємства

Причина	Суть
Фінансово-економічний облік	Класифікація основних засобів допомагає установити ефективну систему обліку на підприємстві, а також відображення основних засобів в фінансовій звітності. Вона значно спрощує визначення вартості, амортизації, а також стану активів, що, в подальшому, допомагає враховувати їх вплив на фінансово-економічний стан підприємства
Управління активами	Класифікація основних засобів дозволяє підприємствам значно краще управляти своїми основними засобами. Вона також допомагає визначити потреби в обслуговуванні, ремонті та модернізації різних категорій основних засобів підприємства, а також планувати їх заміну у випадку застаріння чи неефективності
Оцінка ризиків і запобігання можливим загрозам	Класифікація основних засобів допомагає визначити ризики, що пов'язані з різними категоріями активів, і, на їх основі, розробити ефективні стратегії їх забезпечення, а також захисту. Наприклад, це може включати страхування проти пожежі, крадіжок або технічних поломок
Планування та прийняття правильних рішень	Класифікація основних засобів суттєво допомагає у плануванні та прийнятті правильних рішень стосовно інвестицій, розвитку, а також стратегії підприємства. Вона дозволяє краще аналізувати ефективність різних типів основних засобів, їх внесок у виробництво та прибутковість підприємства
Статистичний аналіз	Класифікація основних засобів забезпечує однорідність статистичних даних, що спрощує їх подальший статистичний аналіз. Вона дозволяє порівнювати дані між підприємствами, галузями чи регіонами, а також виявляти певні тенденції та закономірності (залежності)

Примітка. Побудовано автором.

Зауважимо, що класифікація основних засобів у бухгалтерському обліку є стандартизованою, однак в економічному аспекті, їх можна класифікувати за різноманітними ознаками.

Як зазначають Н.В. Кудренко та В.О. Бай «щоб зрозуміти за якими групами класифікувати основні засоби, необхідно отримати більш глибокі знання щодо їх класифікації за видами і ознаками, однак в сучасній економічній літературі можна знайти різні підходи до класифікації основних засобів» [5].

До того ж, вважаємо, що в сучасних умовах економічного розвитку вітчизняних підприємств виникає потреба у розробленні нових критеріїв для класифікації основних засобів підприємства, для чого можна враховувати

сучасні тенденції, а також вимоги ринку.

Класифікація основних засобів підприємства відображена у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3. – Класифікація основних засобів підприємства

Ознака класифікації	Різновиди
Залежно від свого функціонального призначення	Виробничі і невиробничі
За можливістю використання	Діючі, недіючі і запасні
За своєю приналежністю	Власні або орендовані
Залежно від галузевої ознаки (сфери діяльності)	Промислові, будівельні, аграрні, транспортні тощо
За характером своєї участі	Активні та пасивні
Залежно від виду діяльності	Основні засоби операційної, фінансової та інвестиційної діяльності
За своїм натурально-речовим складом	Земельні ділянки будинки, споруди та передавальні пристрої; машини й пристрої; транспортні засоби; прилади, інвентар; багатолітні насадження; інші необоротні матеріальні активи
Залежно від джерел фінансування	Внесені до статутного капіталу підприємства; придбані за власні кошти підприємства; отримані безкоштовно; придбані шляхом залучення позикових коштів; отримані внаслідок проведення бартерних операцій
Залежно від плану рахунку	Інвестиційна нерухомість; земельні ділянки; капітальні витрати; будинки та споруди; машини та обладнання; транспортні засоби; інструменти, прилади та інвентар; тварини; багаторічні насадження; інші основні засоби
Відповідно до діючих положень і стандартів бухгалтерського обліку	Основні засоби та інші необоротні активи
Залежно від тривалості використання або зносу	Активи, що знаходяться у використанні та активи, які підлягають заміні або списанню.
Залежно від впливу на навколишнє середовище	Ті, що здійснюють позитивний вплив на екологію; ті, що здійснюють негативний (шкідливий) вплив на екологічне середовище; нейтральні (ніяк не впливають на стан екології)
Залежно від можливості їх переробки	Засоби, що можна переробити або використати в якості вторинних матеріалів (ресурсів); засоби, що можна реставрувати; засоби, що не підлягають переробці (вторинному використанню)

Примітка. Складено автором на основі [4; 5; 10].

При цьому слід розуміти, що вони будуть варіюватися залежно від специфіки галузі, типу підприємства, а також основних стратегічних цілей організації. Звідси виникає, що врахування таких (нових) критеріїв у класифікації основних засобів значно допоможе відображати найбільш

актуальні соціо-еколого-економічні й технологічні тенденції, а також сприятиме створенню стійких та досить ефективних виробничих систем.

1.3. Теоретичні підходи до аналізу та оцінки економічної ефективності основних засобів підприємства

Н.О. Ковальчук й Т.А. Побіжан дотримуються думки, із якою важко не погодитись, що «в умовах ринкової економіки однією з умов ефективного функціонування підприємств є їх забезпеченість основними засобами, оскільки саме вони є тією рушійною силою за допомогою якої починає функціонувати підприємство, а в подальшому – розширювати свою діяльність» [13].

Однак, зауважимо, що лише сама наявність (присутність) основних засобів на підприємстві не забезпечуватиме ефективний розвиток підприємства, тому потрібно й дуже важливо, щоб вони ще й мали здатність максимально продуктивно виконувати свої функції, а також забезпечувати зростання прибутку підприємства.

До того ж, свідчить практика багатьох підприємств, основні засоби, які працюють на повну потужність, мають доволі низький рівень зносу, а також потребують мінімальних витрат на обслуговування, й тому вважаються ефективними.

Таким чином, ефективність основних засобів є одним із важливих аспектів управління підприємством, оскільки вона впливає на рівень його конкурентоспроможності, прибутковості, а також стабільність у веденні бізнесу. Тому, постійне оновлення виробничих технологій, моніторинг стану основних засобів на підприємстві, а також управління процесом експлуатації допомагають досягати дуже високого рівня ефективності цих активів.

Аналіз й оцінка економічної ефективності основних засобів дуже допомагає підприємствам зрозуміти, наскільки результативно (продуктивно) вони використовують усі свої активи, чинять вплив на рівень прибутковості

(рентабельності), а також конкурентоспроможність. Цей аналіз базується на зборі та аналізі безлічі різноманітних даних, у тому числі, включаючи фінансові звіти, різноманітні операційні дані, дані про обслуговування, а також ремонт, енергетичні дані й інші.

Вважаємо, що перед початком здійснення процесу аналізу й оцінки економічної ефективності основних засобів будь-якого підприємства потрібно виявити і врахувати усі можливі чинники, що на них впливають (рис. 1.2).

Рисунок 1.2. – Чинники, що здійснюють вплив на основні засоби підприємства (побудовано автором на основі джерела [14])

Наступним логічним кроком у процесі аналізу й оцінки економічної ефективності основних фондів підприємства стане визначення його основної мети, а також завдань.

На думку Л.М. Стецюка «метою аналізу амортизації основних засобів є оцінка стану основних засобів, які використовує підприємство за ступенем їх зношення (амортизації), для забезпечення своєчасного їх оновлення та високої ефективності їх використання, що в свою чергу впливає на підвищення ефективності виробничого процесу та на фінансовий стан підприємства в цілому» [15].

Як стверджує Т.О. Мулик «перед аналізом основних засобів постають такі завдання, як: оцінка забезпеченості підприємства основними засобами; визначення складу та структури основних засобів, ступеня їх оновлення та вибуття; аналіз технічного стану основних засобів; визначення рівня фондівіддачі, її динаміки, вивчення впливу зміни розміру основних засобів і фондівіддачі на обсяг робіт; виявлення резервів підвищення фондівіддачі, поліпшення використання техніки; визначення шляхів зниження витрат на утримання та експлуатацію машин і механізмів; оцінка виявлених резервів і розроблення заходів щодо поліпшення використання активної частини основних засобів» [16].

Щоб визначити реальний стан основних засобів на будь-якому підприємстві мабуть перше, що треба зробити – це скласти певний спеціальний алгоритм аналізу, який відіграє дуже велике значення, оскільки за його допомогою можливо здійснювати дослідження, а також робити відповідні висновки про реальний стан і рівень ефективності їх використання. Типовий алгоритм аналізу основних засобів на підприємстві представлений на рисунку 1.3.

У результаті огляду джерел економічної літератури, стало зрозумілим, що існують різні методи й підходи до здійснення аналізу та оцінки економічної ефективності основних засобів підприємства, які в подальшому можна використовувати на практиці для оцінки їхньої ефективності, а також впливу на фінансово-економічні показники. Ось кілька основних методів:

Зауважимо, що вибір конкретних методів, значним чином, залежить від потреб і особливостей (специфіки) конкретного підприємства. Крім того,

можуть бути використані й комбінації різних методів для отримання більш повного, а також об'єктивного аналізу ефективності основних засобів підприємства.

Рисунок 1.3. – Типовий алгоритм аналізу основних засобів на підприємстві (побудовано автором на основі джерел [14; 17])

У зв'язку із вище наведеною інформацією, у сучасних умовах розвитку вітчизняних підприємств, можемо виділити такі методи аналізу й оцінки економічної ефективності основних засобів підприємства, як: метод аналітичної оцінки ефективності, метод управління ефективністю використання основних засобів; метод розрахунку ефективності інвестування в основні засоби (табл.1.4).

Отже, теоретичні підходи до аналізу та оцінки економічної ефективності основних засобів будь-якого підприємства дозволяють правильно підібрати інструменти для оцінки використання, продуктивності, а також впливу цих активів на фінансово-економічні показники господарської діяльності.

Таблиця 1.4. – Методи аналізу й оцінки економічної ефективності основних засобів підприємства

Суть методу	Показники, які використовуються	Розрахунок показника
<i>Метод аналітичної оцінки економічної ефективності основних засобів</i>		
Передбачає здійснення розрахунку, а також проведення аналізу спеціальних показників, що визначають наявність, стан, рух, ефективність, виробничу потужність, рентабельність, а також можливість виробничих резервів основних засобів підприємства тощо	Коефіцієнт зносу основних засобів	Відношення суми зносу об'єкта основних засобів за весь період їхнього функціонування до початкової вартості даного об'єкта основних засобів
	Коефіцієнт придатності основних засобів	Відношення залишкової вартості основних засобів підприємства до їх первісної вартості
	Коефіцієнт оновлення основних засобів	Відношення вартості введених основних засобів протягом певного періоду до загальної вартості основних засобів на кінець цього періоду
	Коефіцієнт вибуття основних засобів	Відношення вартості всіх основних засобів, що вибули із підприємства до їх вартості на початку зазначеного періоду
	Коефіцієнт приросту основних засобів	Відношення вартості приросту основних засобів за певний період до їх вартості на початок цього періоду
	Фондовіддача	Відношення обсягу виробленої продукції підприємства у порівняльних цінах до середньорічної вартості основних фондів
	Фондоозброєність	Відношення первісної вартості активної частини основних засобів до загальної чисельності промислово-виробничого персоналу підприємства
<i>Оціночний метод управління ефективністю використання основних засобів підприємства</i>		
Передбачає побудову системи взаємозалежних показників, які безпосередньо здатні здійснювати характеристику рівня використання основних фондів і виробничих потужностей підприємства, а також розкривають можливі резерви подальшого поліпшення їхнього використання в часі, в одиницю часу і загальне використання	Коефіцієнт екстенсивного навантаження	Розподіл часу фактичного використання на максимально можливий час використання основних фондів
	Коефіцієнт інтенсивного навантаження	Розподіл фактичної кількості продукції, зробленої в одиницю роботи устаткування, на максимально можливий випуск цієї продукції, яку можна зробити за участю даних основних фондів у ту ж одиницю часу
	Коефіцієнт інтегрального навантаження	Добуток коефіцієнтів екстенсивного та інтенсивного навантаження
<i>Метод розрахунку ефективності капітальних вкладень з урахуванням спеціалізації та рівня виробництва валової продукції підприємства</i>		
В основі даної методики знаходяться можливі функціональні зв'язки між забезпеченістю підприємства основними засобами і виробництвом його продукції. Вона передбачає визначення доцільності (рентабельності) вкладених інвестицій у основні засоби підприємства	Інтегральний показник обсягу інвестицій	Сума добутків величини нарахувань амортизації кожного виду виробничої діяльності підприємства та терміна їх окупності
	Інтегральний розрахунковий показник інвестицій	Сума добутків планової вартості всіх основних фондів підприємства всіх видів діяльності й фактичної вартості основних фондів
	Інтегральний показник, що показує потребу в інвестиціях в розвиток основних засобів	Добуток темпів приросту виробництва продукції й суми коефіцієнтів чутливості інвестицій до приросту обсягу виробленої продукції кожного виду діяльності підприємства із врахуванням таких факторів, як вартість основних фондів, кількість працівників, площа виробництва
	Показник сукупного обсягу інвестицій	Сума інтегральних показників обсягу інвестицій, розрахунку інвестицій та потреби в інвестиціях у розвиток основних засобів

Примітка. Складено автором на основі [5; 16; 18–20].

«Забезпечення необхідних темпів розвитку і підвищення ефективності виробництва можливе за умови інтенсифікації відтворення і поліпшення використання діючих основних фондів підприємств» [21].

Загалом, аналіз та оцінка економічної ефективності основних засобів є одним із важливих етапів управління підприємством, що допомагає, в кінцевому результаті, зробити обґрунтовані висновки й прийняти правильні рішення щодо інвестицій, удосконалення виробничих процесів, а також забезпечення сталого розвитку бізнесу.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ТЗОВ «ВОЛИНЬ-ЗЕРНО-ПРОДУКТ»

2.1. Аналіз та оцінка зміни основних показників діяльності підприємства

ТЗОВ «Волинь-Зерно-Продукт» [22] є провідним підприємством агропромислового комплексу Волинської області, основною продукцією і послугами якого є зерно, борошно, транспортні послуги, хімічні засоби, агроресурси тощо. Підприємство функціонує починаючи з 2001 року. Підприємство має власні елеватори на 8 прийомних пунктах зернових, олійних та інших культур. Переробна ланка охоплює низку млинів, виробництва комбікормів, лінії з фасування продукції борошна і круп. Підприємство має також власні і орендовані землі в обробітку, що складають близько 42 тис га і зайняті озимими (35%) і ярими (65%) культурами. Дане підприємство також розвиває тваринницький напрямок, адже утримує близько 550 корів, які дають молоко вищого ґатунку та екстра якості, а також будує сучасний молокопереробний комплекс на 2400 корів за американською технологією вирощування.

Для вивчення результатів роботи підприємства проведено аналіз основних фінансових та економічних показників його господарської діяльності за останні 2020-2022 роки (табл. 2.1).

Протягом аналізованого періоду загалом відбулося значне зростання чистого доходу від реалізації продукції, робіт, послуг – з 4216,3 млн грн у 2020 році до 6550,0 млн грн у 2022 році, або на 2333,7 тис грн чи у 1,5 рази. Поряд з цим показник обсягу виробленої продукції, робіт, послуг збільшився з 4089,8 тис грн до 6943,0 млн грн, або на 2853,2 млн грн, тобто у 1,7 рази. Крім того, показник вартості майна (або валюти балансу) зросла загалом за цей період у 1,7 рази.

Таблиця 2.1. – Основні фінансові та економічні показники роботи ТзОВ «Волинь-Зерно-Продукт» за 2020-2022 роки

Показники	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення					
				2021 до 2020		2022 до 2021		2022 до 2020	
				абсол.	віднозн.	абсол.	віднозн.	абсол.	віднозн.
Чистий дохід від реалізації продукції, робіт, послуг, тис. грн.	4216299	7507801	6550 033	3 291502	78,1	-957 768	-14,6	2 333 734	55,4
Обсяг виробленої продукції, робіт, послуг у діючих цінах, тис.грн.	4089810	7357645	6943 035	3 267835	79,9	-414 610	-6,0	2 853 225	69,8
Вартість майна (валюта балансу), тис. грн.	2669747	3733688	4498 061	1 063941	39,9	764 373	17,0	1 828 314	68,5
Власний капітал, тис грн.	855 069	1192649	1213 658	337 580	39,5	21 009	1,7	358 589	41,9
Валовий прибуток, тис грн	377 859	425 706	783 082	47 847	12,7	357 376	45,6	405 223	107,2
Чистий прибуток, тис. грн.	300 836	336 896	138 433	36 060	12,0	-198 463	-143,4	-162 403	-54,0
Рентабельність продажу, %	7,1	4,5	2,1	-2,6	-37,1	-2,4	-112,3	-5,0	-70,4
Рентабельність активів, %	11,3	9,0	3,1	-2,2	-19,9	-5,9	-193,2	-8,2	-72,7
Рентабельність власного капіталу, %	35,2	28,2	11,4	-6,9	-19,7	-16,8	-147,7	-23,8	-67,6
Операційні витрати, тис грн	1226842	1343944	1892 670	117102,0	9,5	548726	29,0	665828	54,3
Операційні витрати на 1 грн виробленої продукції, грн	0,30	0,18	0,27	-0,12	-39,1	0,09	33,0	-0,03	-9,1
Дебіторська заборгованість, тис. грн.	856 961	1433598	1230 450	576637	67,3	-203148	-16,5	373489	43,6
Кредиторська заборгованість, тис. грн.	1736408	2466199	1434 865	729791	42,0	-1031334	-71,9	-301543	-17,4
Середньооблікова чисельність штатних працівників, осіб	828	813	994	-15	-1,8	181	18,2	166	20,0
Продуктивність праці, тис.грн./особу	4939	9050	6985	4111	83,2	-2065,05	-29,6	2046	41,4
Фонд оплати праці штатних працівників, тис.грн.	167 597	249 978	318024	82381,3	49,2	68045,7	21,4	150427,0	89,8
Середньомісячна заробітна плата одного працюючого, грн	16868	25623	26662	8755,4	51,9	1038,9	3,9	9794,3	58,1

Примітка. Побудовано автором за даними Додатків А, Б.

Збільшення показників виробництва і реалізації продукції не дозволили аналогічно підвищити показник чистого прибутку підприємства, який навпаки знизився – з 300 млн грн у 2020 році до 138,4 млн грн у 2022 році, або у 2 рази. Хоча протягом цього періоду відбувалося і його зростання у 2021 році до 336,9 млн грн. Тоді як валовий прибуток стабільно зростав загалом у 2,1 рази.

Нестабільність фінансових результатів діяльності підприємства призвело також і до зміни показників рентабельності. Зокрема, показник рентабельності продажу мав тенденцію до щорічного зниження з 7,1% до 2,1%. З іншого боку, показник рентабельності активів за вказаний період також зменшувався з 11,3% до 3,1%, а рентабельності власного капіталу – з 35,2% до 11,4%.

Враховуючи щорічне зростання суми операційних витрат протягом звітного періоду відбулося коливання індикатора витрат на 1 грн. виробленої продукції у межах 0,18-0,30 грн, тобто його рівень не перевищував критичного значення – 1,0, що є великим позитивом у роботі цього підприємства.

Серед позитивних моментів роботи підприємства можна віднести також загальне підвищення середньооблікової чисельності штатних працівників підприємства – з 828 осіб у 2020 році до 994 осіб у 2022 році, або на 20%, а також зростання рівня продуктивності праці на 41,4%, а також середньомісячної заробітної плати до 26662 грн, або у 1,6 рази до 2020 року.

Отже, проведений нами аналіз основних економічних показників функціонування ТзОВ «Волинь-Зерно-Продукт» говорить про те, що позитивні зрушення в економічній і фінансовій сфері даного підприємства щодо підвищення суми активів і власного капіталу не забезпечують адекватного покращення фінансового результату та показників рентабельності, адже існує фінансовий ризик втрати платоспроможності через переважання кредиторської заборгованості над дебіторською. Як позитив можна відмітити значне збільшення чисельності працівників та рівня їх середньомісячної заробітної плати.

2.2. Аналіз складу, динаміки і стану основних засобів підприємства

Важлива увага в процесі проведення економічного аналізу приділяється аналізу стану, динаміки і структури основних засобів, так як вони як правило займають велику питому вагу у необоротних активах будь-якого підприємства.

Основні засоби підприємства загалом можна поділити на промислово-виробничі і непромислового призначення, крім того є фонди невиробничого призначення. Тоді як виробничу потужність підприємства загалом визначають промислово-виробничі фонди. Також прийнято виділяти так звану активну частину (робочі машини і обладнання) і пасивну частину основних засобів, а також окремі їх підгрупи відповідно до їх функціонального призначення (споруди виробничого призначення, також склади, робочі і силові машини, обладнання і вимірювальні прилади й устаткування, транспортні засоби і т.п.). Вказана деталізація є важливою для виявлення резервів підвищення ефективності використання основних засобів на основі раціоналізації їх структури. Значний інтерес при цьому має вивчення співвідношення активної і пасивної частини, а також силових і робочих машин, адже від їх оптимального поєднання загалом залежить і фондодіддача, і фондорентабельність і фінансовий стан кожного виробничого підприємства.

Як правило банки та інші інвестори при вивченні складу і структури майна підприємства звертають увагу на показники стану основних засобів з точки зору їх технічного рівня, а також на продуктивність, економічну ефективність, особливо на рівень фізичного і морального зносу.

Виходячи з методичних рекомендацій Г. Савицької «для інтенсивності вивчення руху основних засобів розраховуються ряд показників:

- коефіцієнт оновлення ($K_{он}$), що характеризує долю нових фондів в загальній їх вартості на кінець року:

$$K_{он} = \frac{\text{Вартість поступлення основних засобів}}{\text{Вартість основних засобів на кінець року}}, \quad (2.1)$$

- строк оновлення основних фондів ($T_{он}$):

$$T_{он} = \frac{\text{Вартість основних засобів на початок періоду}}{\text{Вартість поступивших основних засобів}}, \quad (2.2)$$

- коефіцієнт вибуття ($K_г$):

$$K_г = \frac{\text{Вартість приросту основних засобів}}{\text{Вартість основних засобів на початок періоду}}, \quad (2.3)$$

- коефіцієнт зносу ($K_{зн}$):

$$K_{зн} = \frac{\text{Сума зносу основних фондів}}{\text{Первісна вартість основних фондів}}, \quad (2.4)$$

- коефіцієнт придатності ($K_{пр}$):

$$K_{пр} = \frac{\text{Залишкова вартість основних фондів}}{\text{Первісна вартість основних фондів}}. \quad (2.5)$$

Слід пам'ятати, що $K_{зм} + K_{пр} = 1$ » [23].

Розглянемо показники наявності, руху і структури основних засобів нашого підприємства у 2020-2022 роках (табл. 2.2-2.4).

Бачимо, що у 2020 році загалом відбулися позитивні зміни щодо зростання первісної вартості основних засобів, адже за рахунок введення в дію нових основних засобів загальна їх первісна вартість зросла на 21,1% або 176 млн. грн. Це переважно відбулося шляхом приросту вартості землі і будівель на 90,2 млн. грн, поповнення машин та обладнання на 29,3 млн.грн., а також транспортних засобів – на 58,1 млн.грн., що призвело до збільшення питомої

ваги лише землі і будівель у загальній структурі основних фондів підприємства відповідно, з 37,5% до 39,8%.

Таблиця 2.2. – Наявність, рух та структура основних засобів у 2020 році

Елементи основних фондів	Вартість на початок року		Надійшло за рік		Вибуло за рік		Вартість на кінець року	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
1. Земля та будівлі	314090	37,5	92724	21,7	2543	1,0	404271	39,8
2. Машини та обладнання	161304	19,3	30266	7,1	930	0,4	190640	18,8
3. Транспортні засоби	327129	39,0	70107	16,4	16254	6,5	380982	37,6
4. Інструменти, прилади та інші основні засоби	11756	1,4	3746	0,9	395	0,2	15107	1,5
5. Незавершені капітальні інвестиції	23656	2,8	230652	54,0	230778	92,0	23530	2,3
Всього фондів в тому числі:	837935	100,0	427495	100,0	250900	100,0	1014530	100,0
- активна частина (п2+п3+п4+п5)	523845	62,5	334771	78,3	248357	99,0	610259	60,2
- пасивна частина (п1)	314090	37,5	92724	21,7	2543	1,0	404271	39,8

Примітка. Побудовано автором за даними Додатку В.

Також можна спостерігати (табл. 2.3), що загальна вартість основних засобів протягом 2021 року зросла з 1014,5 млн.грн. до 1181,6 млн.грн. (на 16,5%). При цьому відбулося значне зростання активної частини основних засобів (на 93,4 млн. грн. або 15,3%), тоді як і пасивна частина основних засобів також значно зросла – на 18,2%. В той же час певним позитивом є те, що збільшення активної частини відбулося за рахунок практично усіх статей: надходження машин та обладнання – на 33,8 млн.грн. (або 17,7%), вартості транспортних засобів (на 41,5 млн.грн. або 10,9%), землі та будинків, споруд – на 73,6 млн.грн. або 18,2%, також відбулось значне збільшення вартості інших необоротних активів (на 39,4 млн.грн. або 67,5 %). В результаті представлених змін відбулися певні зміни у структурі основних засобів. Наприклад зросла питома вага машин та обладнання (з 18,8% до 19,0%) та незавершених капітальних інвестиції (з 2,3% до 3,3%).

Таблиця 2.3. – Наявність, рух та структура основних засобів у 2021 році

Елементи основних фондів	Вартість на початок року		Надійшло за рік		Вибуло за рік		Вартість на кінець року	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
1. Земля та будівлі	404271	39,8	74189	15,2	537	0,2	477923	40,4
2. Машини та обладнання	190640	18,8	37556	7,7	3718	1,2	224478	19,0
3. Транспортні засоби	380982	37,6	75867	15,6	34356	10,7	422493	35,8
4. Інструменти, прилади та інші основні засоби	15107	1,5	3043	0,6	887	0,3	17263	1,5
5. Незавершені капітальні інвестиції	23530	2,3	295986	60,8	280102	87,6	39414	3,3
Всього фондів	1014530	100,0	486641	100,0	319600	100,0	1181571	100,0
в тому числі:								
- активна частина (п2+п3+п4+п5)	610259	60,2	412452	84,8	319063	99,8	703648	59,6
- пасивна частина (п1)	404271	39,8	74189	15,2	537	0,2	477923	40,4

Примітка. Побудовано автором за даними Додатку В.

В той же час, бачимо, що частка окремих елементів основних засобів на даному підприємстві навіть знизилася.

Отже, загалом частка активної частини основних засобів за 2021 рік навіть знизилася з 60,2% до 59,6%, що є говорить про певні негативні тенденції зменшення рівня технічної озброєності даного підприємства.

У 2022 році сума загальної первісної вартості основних засобів (табл. 2.4) зросла на 341,8 млн. грн., або 28,9%. Відповідно, також спостерігався позитивний темп росту їх активної частини (на 256,4 млн. грн. або 36,4%). Водночас, відбулися структурні зрушення у пасивній їх частині. Адже, у 2022 році крім значного збільшення вартості машин і обладнання (у 2 рази більше, ніж було на початок року), а також землі та будівель (на 17,9%), інструментів, приладів та інших основних засобів (на 14,4%). В той же час, незначний приріст спостерігався за ведення додаткових транспортних засобів, коли їх первісна вартість збільшилась лише на 3,6%. Аналіз динаміки структури основних засобів у 2022 році говорить про різке зменшення долі транспортних засобів (до

28,7%), натомість відбулося різке зростання частки машин та обладнання (з 19,0% до 30,0%).

Таблиця 2.4. – Наявність, рух та структура основних засобів у 2022 році

Елементи основних фондів	Вартість на початок року		Надійшло за рік		Вибуло за рік		Вартість на кінець року	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
1. Земля та будівлі	477923	40,4	86105,0	11,4	761	0,2	563267	37,0
2. Машини та обладнання	224478	19,0	239396	31,7	4961	1,2	458913	30,1
3. Транспортні засоби	422493	35,8	79841	10,6	64651	15,6	437683	28,7
4. Інструменти, прилади та інші основні засоби	17263	1,5	3451	0,5	967	0,2	19747	1,3
5. Незавершені капітальні інвестиції	39414	3,3	346874	45,9	342547	82,8	43741	2,9
Всього фондів в тому числі:	1181571	100,0	755667	100,0	413887	100,0	1523351	100,0
- активна частина (п2+п3+п3+п4+п5)	703648	59,6	669562	88,6	413126	99,8	960084	63,0
- пасивна частина (п1)	477923	40,4	86105	11,4	761	0,2	563267	37,0

Примітка. Побудовано автором за даними Додатку В.

Детальніше вивчення зміни первісної вартості основних засобів за 2020-2022 рр. (рис. 2.1) свідчить, що вартість землі і будинків загалом перевищує вартість транспортних, хоча й поступово збільшувалася. Водночас, стабільно збільшувалася вартість групи машин та обладнання. А вартість транспортних засобів у 2021 році збільшилась до 422,5 млн.грн., а у 2022 році її приріст був мінімальним – до 437,7 млн. грн.

Подальше дослідження зміни структури основних засобів (рис. 2.2) показує, що у 2022 році різко зросла питома вага машин та обладнання (до 30%), тоді як частка транспортних засобів навпаки зменшилася до 29%, а землі і будівель – до 37%. Тобто, зміни структури відбулася в сторону переважно перерозподілу частки активної частини основних засобів підприємства.

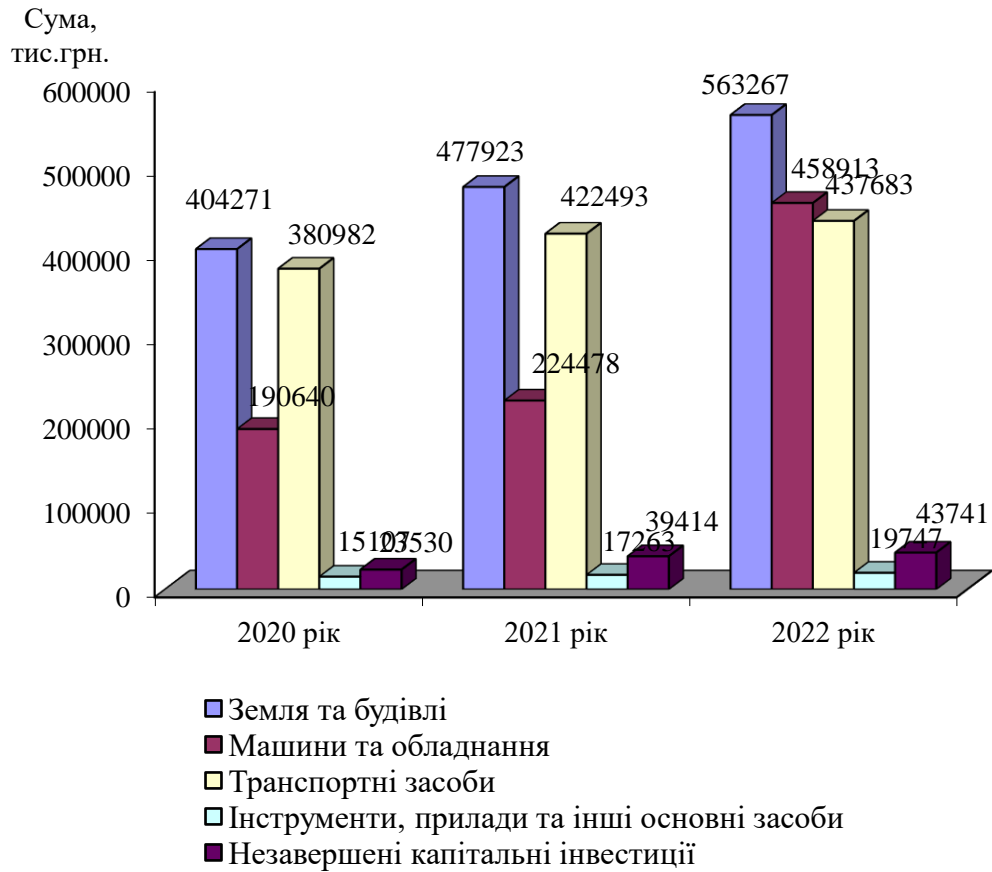

Рисунок 2.1. – Зміна первісної вартості основних засобів ТзОВ «Волинь-Зерно-Продукт» за групами у 2020-2022рр. (побудовано автором)

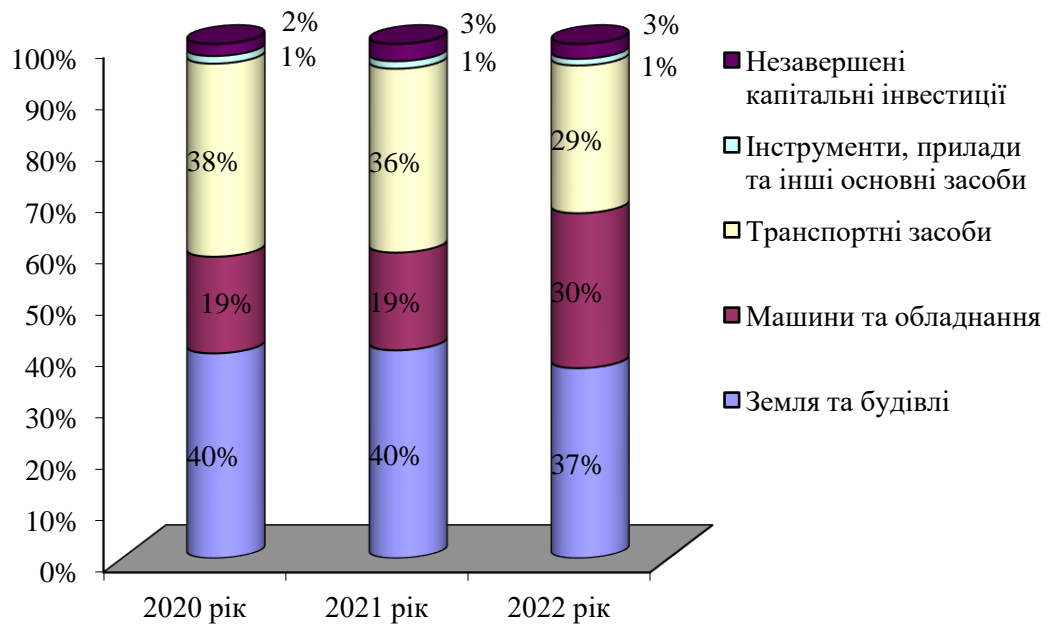

Рисунок 2.2. – Зміна структури основних засобів ТзОВ «Волинь-Зерно-Продукт» за 2020-2022 рр. (побудовано автором)

Отже, навіть загальний аналіз зміни показників наявності, руху та структури основних засобів ТзОВ «Волинь-Зерно-Продукт» свідчить про наявність позитивної тенденції щодо підвищення виробничого потенціалу даного підприємства в сторону зростання вартості мобільної або активної структури за рахунок збільшення вартості машин та обладнання, а також транспортних засобів, які за загальною величиною протягом звітного періоду перевищили у 2 рази вартість пасивної частини основних засобів.

З метою подальшого проведення детальнішого аналізу руху і стану основних засобів у 2020-2022 роках проведено розрахунок відповідних показників, які представлено на рисунку 2.3.

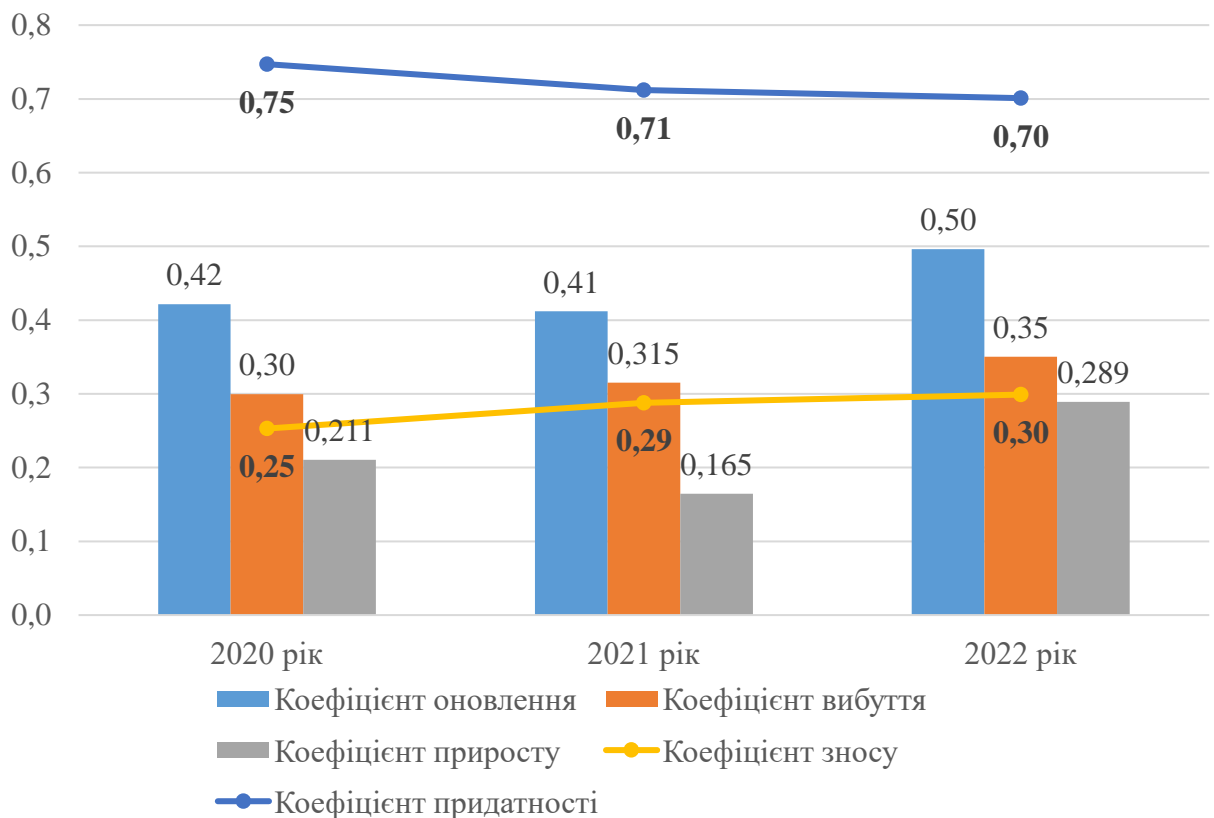

Рисунок 2.3. – Аналіз показників технічного стану і руху основних засобів ТзОВ «Волинь-Зерно-Продукт» у 2020-2022 роках (побудовано автором)

Загалом з попередніх таблиць видно, що загальна вартість основних засобів постійно збільшувалась (у 2021 році – на 167,0 млн.грн., а у 2022 – ще на 341,8 млн.грн.). Це було значним позитивним моментом, адже вартість основних засобів переважно збільшувалася за рахунок приросту активної їх

частини, а це свідчить про те, що значно більша їх частина приймає безпосередньо участь у процесі виробництва, що відповідно повинно відобразитись у подальшому на зростанні обсягів виробництва і реалізації продукції.

Підвищення коефіцієнту оновлення у 2021-2022рр. говорить про те, що на підприємстві активно проходять процеси заміни фізично спрацьованого, а також морально застарілого обладнання чи інших складових на нове, сучасне в менш енергомістке та більш продуктивне.

Рівень інтенсивності вибуття основних засобів у 2020-2022 роках був практично на одному рівні (0,30-0,35), а у 2022 році відбулося найбільш суттєве зростання цього показника – з 0,315 до 0,35, оскільки у цьому році вибуття основних засобів на даному підприємстві було більш суттєвим.

Слід також зазначити, що упродовж 2020-2022 років позитивним був і коефіцієнт приросту основних засобів, який досягнув максимального рівня у 2022 році – 0,289, що відбулося завдяки збільшенню вартості введення в дію нових основних засобів.

В цілому за період 2020-2022 років проходило також і загальне збільшення коефіцієнта зносу (або спрацьовання) основних засобів – у 2021 році зріс до 29%, а у 2022 році вже до 30%. Це говорить про те, що питома вага будівель, обладнання, транспортних засобів, які були придатні для експлуатації зменшувалася. Про це свідчить також той факт, що коефіцієнт придатності основних засобів у 2020-2022 роках знизився з 0,75 до 0,70. Це підтверджує думку про те, що даному підприємству потрібно інтенсивніше вводити в дію нові виробничі потужності та невиробничі будівлі, тому що наявні вже практично спрацьовані.

На подальшому етапі аналізу вивчено забезпеченість нашого підприємства основними засобами. Вона в цілому характеризується рядом узагальнюючих показників: фондоозброєність, технічна озброєність та енергоозброєність.

Вказані показники та їх тенденції зміни приведені на рисунку 2.4.

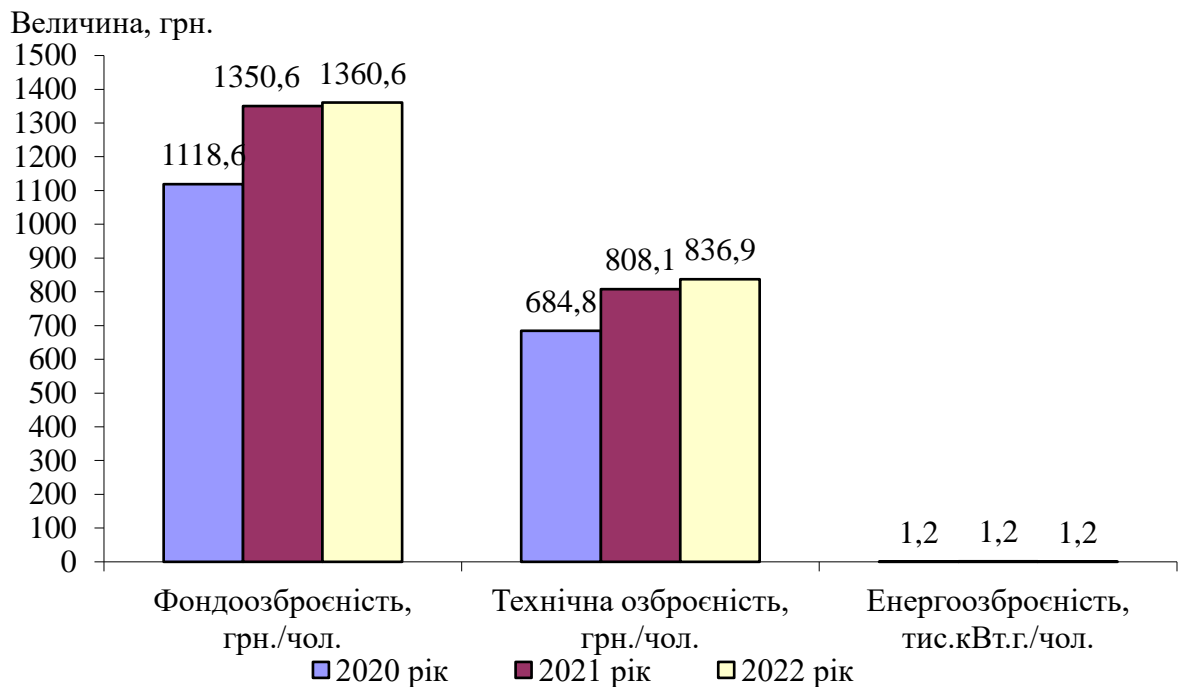

Рисунок 2.4. – Динаміка забезпеченості підприємства основними засобами за 2020-2022 рр. (побудовано автором)

Як видно з попередніх таблиць, починаючи з 2020 року спостерігається постійний позитивний приріст середньорічної вартості основних засобів. Зокрема у 2021 році порівняно з 2020 вона підвищилась на 171,8 млн. грн., а в 2022 році порівняно з 2021 роком на значно більшу величину – 254,4 млн. грн. Тому зрозуміло, що за аналогічний період підвищилась кількість спожитої електроенергії (у 2021 році порівняно з 2020 роком було спожито на 47 тис. кВт.г більше, а у 2022 році порівно з 2021 роком – на 183 тис. кВт.г., оскільки обсяги виробництва продукції даного підприємства у натуральному виразі у 2022 році були значно більшими, ніж у 2021 році.

На фоні постійного приросту середньорічної вартості основних засобів, відбувалося незначне зростання показника фондоозброєності праці. Причиною таких змін є те, що промірне зростання основних фондів несуттєво випереджало темпи приросту середньооблікової чисельності персоналу. Так, у 2021 році кількість працівників у порівнянні з 2020 роком навіть зменшилася на 15 чол., а у наступному році збільшилася на 181 чол. Загалом позитивним є те, що починаючи з 2020 року спостерігається стійка тенденція підвищення

технічної озброєності праці. Зокрема у 2021 році, порівняно з 2020 роком вона зросла на 18,0%, а у 2022 році зросла – лише на 3,6%. Це свідчить про переважно раціональне використання активна частина основних засобів. Позитивним підсумком є також щорічне стабільне значення за вказаний період енергоозброєності – 1,2 тис.кВт.г./чол.

2.3. Факторний аналіз ефективності використання основних засобів підприємства

Основні фонди займають, як правило, основну питому вагу в загальній сумі основного капіталу підприємства. Від їх кількості, вартості, технічного рівня, ефективності використання залежать кінцеві результати діяльності підприємства: випуск продукції, її собівартість, прибуток, рентабельність, стійкість фінансового стану. Рівень використання основних виробничих фондів визначається, з однієї сторони, прогресивністю технологічної політики, що проводиться підприємством по формуванню структури фондів, а з другого боку, організацією і технологією виробництва продукції. В таких умовах керівництву перш за все необхідно знати як використовуються основні фонди в той чи інший період часу. Для того існує відповідна система показників оцінки використання основних виробничих фондів.

Для узагальнюючої характеристики ефективності використання основних виробничих фондів використовуються показники рентабельності (відношення прибутку до середньорічної вартості основних виробничих фондів), фондівіддачі (відношення вартості виробленої або реалізованої продукції без ПДВ, акцизу до середньорічної вартості основних виробничих фондів), фондомісткості (обернений показник до фондівіддачі), питомих капітальних вкладень на 1 гривню приросту продукції.

«Рентабельність основних виробничих фондів визначається відношенням прибутку до середньорічної вартості основних виробничих фондів:

$$R_{\phi} = \frac{\Pi}{\overline{O\Phi}} \times 100\%, \quad (2.6)$$

де Π - прибуток від реалізації продукції;

$\overline{O\Phi}$ - середньорічна вартість основних фондів.

Фондовіддача або випуск продукції на 1 гривню основних фондів визначається відношенням вартості виробленої або реалізованої продукції без ПДВ, акцизу до середньорічної вартості основних фондів:

$$\Phi_{\text{від}} = \frac{Q}{\overline{O\Phi}}, \quad (2.7)$$

де Q - обсяг виготовленої чи реалізованої продукції у вартісному вираженні.

Фондомісткість показує скільки основних фондів припадає на одиницю продукції» [24]. Ця величина обернена до фондовіддачі:

$$\Phi_{\text{м}} = \frac{\overline{O\Phi}}{Q}. \quad (2.8)$$

Фондомісткість – дуже важливий показник, який пов’язаний з економією капіталовкладень, або з їх збільшенням. Наприклад, при зниженні фондомісткості продукції, але при зростанні або при постійній виручці від реалізації продукції, спостерігається краще використання основних виробничих фондів, а відповідно, з’являються умови економії капіталовкладень.

При розрахунку середньорічної вартості фондів враховуються не тільки власні, але й орендовані основні засоби і не включаються фонди, що знаходяться на консервації, резервні чи здані в оренду.

Часткові показники використовуються для характеристики використання окремих видів машин, обладнання, виробничої площі, наприклад, середній випуск продукції в натуральному вираженні на одиницю обладнання за зміну, випуск продукції на 1 м² виробничої площі і т.д.

В процесі аналізу вивчається динаміка перерахованих показників, їх зміна за період, проводяться міжгосподарські порівняння.

«Найбільш узагальнюючим показником ефективності використання основних фондів є фондорентабельність. Її рівень залежить не лише від фондівіддачі, але і від рентабельності продукції. Взаємозв'язок цих показників можна представити таким чином:

$$R_{\phi} = \frac{\Pi}{\overline{ОФ}} = \frac{ВП}{\overline{ОФ}} \times \frac{\Pi}{ВП} = \Phi_{\phi} \times R_{\phi}, \quad (2.9)$$

або

$$R_{\phi} = \frac{\Pi}{\overline{ОФ}} = \frac{РП}{\overline{ОФ}} \times \frac{\Pi}{РП} = \Phi_{\phi} \times R_{\phi}. \quad (2.10)$$

де R_{ϕ} - рентабельність основних виробничих фондів;

Π - прибуток від реалізації продукції;

$\overline{ОФ}$ - середньорічна вартість основних фондів;

$ВП$ і $РП$ - відповідно вартість виробленої або реалізованої продукції;

Φ_{ϕ} - фондівіддача;

R_{ϕ} , R_p - рентабельність виробленої або реалізованої продукції» [25].

Аналіз ефективності використання основних виробничих фондів проведемо на основі даних представлених в таблиці 2.5.

Отже, дані таблиці показують, що рівень рентабельності основних фондів підприємства у 2022 році збільшився на 19,13%. Щоб визначити, як він змінився за рахунок фондівіддачі і рентабельності продукції, можна використати метод абсолютних різниць.

Зміна фондівіддачі за рахунок:

- фондоддачі основних фондів:

$$\Delta R_{\phi} = \Delta \Phi_{\phi} \cdot R_{\phi}^{2021} = (5,13 - 6,70) \times 5,79 = -9,07 \% \quad (2.11)$$

Таблиця 2.5. – Початкові дані і результати оцінки ефективності використання основних засобів підприємства за 2020-2022 роки

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення		
				2021 від 2020	2022 від 2021	2022 від 2020
Обсяг випуску продукції (ВП), тис.грн.	4 089 810	7 357645	6 943 035	3267835	- 414610	2853225
Валовий прибуток від реалізації продукції, тис.грн.	377 859	425 706	783 082	47847	357376	405223
Середньорічна вартість, тис.грн.:						
- основних виробн. фондів (ОФ)	926233	1098051	1352461	171818	254411	426229
- активної частини (ОФ ^а)	567052	656954	831866	89901,5	174913	264814
- одиниці обладнання (Ц)	5846	6198	7427	351,8	1230	1582
Питома вага активної частини фондів (коефіцієнт) (У ^а)	0,612	0,598	0,615	-0,014	0,017	0,003
Фондорентабельність (R _ф), %	40,80	38,77	57,90	-2,03	19,13	17,11
Рентабельність продукції (R _в), %	9,24	5,79	11,28	-3,45	5,49	2,04
Фондоддача, грн.						
- основних фондів (Φ _{від})	4,42	6,70	5,13	2,29	-1,57	0,72
- активної частини (Φ ^а _{від})	7,21	11,20	8,35	3,99	-2,85	1,14
Фондомісткість						
- основних фондів (Φ _{від})	0,23	0,15	0,19	-0,08	0,04	-0,04
- активної частини (Φ ^а _{від})	2,45	2,58	1,73	0,13	-0,85	-0,72
Середня кількість технологічного устаткування (К)	97	106	112	9	6	15
Відпрацьовано за рік усім устаткуванням (Т), годин	220063,9	255915,8	274444,8	35851,9	18529	54380,9
В тому числі одиницею обладнання:						
- годин (Т _{од})	2268,7	2414,3	2450,4	145,6	36,1	181,7
- змін (ЗМ)	289	306	309	17	3	20
- днів (Д)	217	223	224	6	1	7
Коефіцієнт змінності роботи обладнання (К _з)	1,33	1,37	1,38	0,04	0,01	0,05
Середня протяжність зміни (П _з), год.	7,85	7,89	7,93	0,04	0,04	0,08
Виробіток продукції на 1 маш-год (ЧВ), тис.грн.	18,585	28,750	25,298	10,165	-3,452	6,713

Примітка. Побудовано автором.

- рентабельність виробництва продукції:

$$\Delta R_R = \Phi_{\epsilon}^{2022} \cdot \Delta R_{\epsilon} = 5,13 \times (11,28 - 5,79) = +28,20 \%. \quad (2.12)$$

Отже, негативний вплив на фондорентабельність мало зниження фондівдачі (на 1,57 грн.), але дещо більшим був позитивний вплив збільшення рентабельності продукції (на 5,49%), що призвело до загального значного зростання показника прибутковості використання основних фондів на 19,13% (з 38,77% до 57,90 %).

Факторами першого рівня, що впливають на фондівдачу основних виробничих фондів, є зміна долі активної частини фондів у загальній сумі основних фондів і зміна фондівдачі активної частини фондів:

$$\Phi_{\epsilon} = Y^a \times \Phi_{\epsilon}^a. \quad (2.13)$$

За даними таблиці розрахуємо вплив факторів методом абсолютних різниць:

$$\Delta \Phi_{\epsilon Y} = (Y_{2022}^a - Y_{2021}^a) \times \Phi_{\epsilon 2021}^a = (0,615 - 0,598) * 11,20 = +0,19 \text{ грн.} \quad (2.14)$$

$$\Delta \Phi_{\epsilon \Phi_{\epsilon}^a} = (\Phi_{\epsilon 2022}^a - \Phi_{\epsilon 2021}^a) \times Y_{\epsilon 2021}^a = (8,35 - 11,20) * 0,598 = -1,75 \text{ грн.} \quad (2.15)$$

Всього: -1,56 грн.

Отже, у загальному зниженні фондівдачі основних фондів за період 2021-2022 рр. на 1,56 грн. акумульовано незначний позитивний вплив зростання питомої ваги активної частини основних фондів (у розмірі 0,19 грн.) та значно більший негативний вплив зростання фондівдачі активної частини

фондів (у розмірі -1,75 грн.), що в кінцевому підсумку і призвело до загального зниження цього показника.

«Фондовіддача активної частини фондів (технологічного обладнання) безпосередньо залежить від його структури, часу роботи і середньогодинного виробітку.

Для аналізу зміни фондівіддачі активної частини основних фондів використаємо таку факторну модель:

$$\Phi_{\epsilon}^a = \frac{K \cdot T_{od} \cdot ЧВ}{O\Phi_a}. \quad (2.16)$$

Факторну модель фондівіддачі обладнання можна розширити, якщо час роботи одиниці обладнання надати у вигляді добутку кількості відпрацьованих днів (Д), коефіцієнта змінності (К_з) і середньої протяжності зміни (П)» [23].

Середньорічна вартість технологічного обладнання дорівнює добутку кількості (К) і середньої вартості його одиниці (Ц):

$$\Phi_{\epsilon}^a = \frac{K \cdot Д \cdot K_z \cdot П \cdot ЧВ}{K \cdot Ц} = \frac{Д \cdot K_z \cdot П \cdot ЧВ}{Ц}. \quad (2.17)$$

Розрахунок впливу факторів на приріст фондівіддачі обладнання можна виконати методом ланцюгових підстановок:

$$\Phi_{\epsilon, \text{ум1}}^a = \frac{Д_{2021} * K_{z2021} * П_{2021} * ЧВ_{2021}}{Ц_{2022}} = \frac{223 * 1,37 * 7,85 * 28,75}{7427} = +9,33 \text{ грн.} \quad (2.18)$$

Отже, в результаті зміни структури обладнання рівень фондівіддачі зменшився на 1,87 грн. (9,33 – 11,20).

Далі слід встановити, якою була б фондovіддача при фактичній у 2022 році кількості відпрацьованих днів та структурі обладнання, але при величині решти факторів на рівні 2021 року.

$$\Phi_{\text{в.ум2}}^a = \frac{D_{2022} \cdot K_{2021} \cdot П_{2021} \cdot ЧВ_{2021}}{Ц_{2022}} = \frac{224 * 1,37 * 7,89 * 28,75}{7427} = +9,37 \text{ грн. (2.19)}$$

Отже, зростання фондovіддачі на 0,04 грн. (9,37 – 9,33) стало наслідком зменшення цілоденних простоїв обладнання.

Третій умовний показник фондovіддачі розраховується при його структурі у 2022 році та відповідних значеннях кількості відпрацьованих днів, коефіцієнта змінності, але при середній протяжності зміни і виробітку продукції у 2021 році:

$$\Phi_{\text{в.ум3}}^a = \frac{D_{2022} * K_{\text{з}2022} * П_{2021} * ЧВ_{2021}}{Ц_{2022}} = \frac{224 * 1,38 * 7,89 * 28,75}{7427} = +9,44 \text{ грн. (2.20)}$$

Отже, зростання коефіцієнта змінності роботи обладнання призвело до адекватного зростання і фондovіддачі на 0,07 грн. (9,44 – 9,37).

При розрахунку четвертого умовного показника фондovіддачі на рівні 2021 року залишається лише рівень середньогодинного виробітку:

$$\Phi_{\text{в.ум4}}^a = \frac{D_{2022} * K_{\text{з}2022} * П_{2022} * ЧВ_{2021}}{Ц_{2022}} = \frac{224 * 1,38 * 7,93 * 28,75}{7427} = +9,49 \text{ грн. (2.21)}$$

У зв'язку з тим, що фактична протяжність зміни 2022 року більша ніж у 2021 році на 0,04 год., річний виробіток одиниці обладнання зменшився на 3,452 тис.грн., а фондovіддача збільшилася на 0,05 грн. (9,49 – 9,44).

При виробітку 2022 року фондovіддача складе:

$$\Phi_6^a = \frac{D_{2022} * K_{32022} * P_{2022} * ЧВ_{2022}}{Ц_{2022}} = +8,35 \text{ грн.} \quad (2.22)$$

Цей показник на 1,14 грн. (8,35 –9,49) менший, ніж при виробітку 2021 року.

Щоб взнати, як ці фактори впливали на рівень фондівдачі Φ_6 , отримані результати потрібно помножити на фактичну питому вагу активної частини фондів в загальній сумі основних фондів:

$$\Delta\Phi_{6x_i} = \Delta\Phi_{6x_i}^a * Y_{09}^a. \quad (2.26)$$

Зміна фондівдачі за рахунок:

– структури обладнання:	- 1,87 · 0,615 = - 1,15
– цілоденних простоїв:	+ 0,04 · 0,615 = + 0,02
– коефіцієнта змінності:	+ 0,07 · 0,615 = + 0,04
– внутрішньозмінних:	+ 0,05 · 0,615 = + 0,03
– середньогодинного виробітку:	- 1,14 · 0,615 = -0,70

Загальний вплив: -1,75 (грн)

Отже, проведені розрахунки показують, що загальне зниження фондівдачі на 1,56 грн. та фондівдачі їх активної частини на 1,75 грн. стало наслідком переважання негативного впливу зміни незадовільної структури обладнання та зміни середньогодинного виробітку, що перевищили незначний позитивний вплив від зміни коефіцієнта змінності роботи обладнання, цілоденних та внутрішньозмінних простоїв обладнання. Як деякий позитив можна виділити зокрема те, що підприємство протягом останніх років суттєво підвищило показник рентабельності основних фондів.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У кваліфікаційній роботі бакалавра здійснено теоретичне узагальнення та аналіз ефективності використання основних засобів суб'єкта господарювання на матеріалах ТзОВ «Волинь-Зерно-Продукт». Результати дослідження дають змогу сформулювати ряд теоретичних та практичних висновків за темою роботи:

1. На основі дослідження підходів до трактування дефініції «основні засоби» виділено його ключові характеристики як специфічної економічної категорії. До їх числа відносяться: довгострокове використання основних засобів як елементу, призначеного для забезпечення виробництва товарів і послуг протягом тривалого періоду часу; значний обсяг фінансових інвестицій, необхідних для придбання або створення нових основних засобів, що потребує від суб'єкта господарювання суттєвого обсягу фінансових вкладень; акумуляція капіталу, коли основні засоби представляють собою фактично накопичений капітал, який використовується для створення нової доданої вартості у виробництві товарів чи послуг.

2. На основі опрацювання теоретико-методологічної бази дослідження визначено сутність основних засоби, як певних матеріальних активів, які використовуються виробничими підприємствами різних галузей й сфер діяльності, а також організаціями для здійснення числа виробничих процесів й надання різного роду (типу) послуг протягом тривалого періоду часу. При цьому вони є доволі необхідною умовою для забезпечення різних виробничих процесів і відзначаються значною вартістю, що, відповідно, вимагає значних інвестицій.

3. Визначено, що основні засоби можуть включати різноманітні активи, такі як будівлі, машини, устаткування, транспортні засоби, комп'ютери та інші, які є необхідними для виробництва промислової продукції або надання послуг. При цьому вони мають властивість зберігати свою вартість і підлягають зносу протягом свого експлуатаційного терміну. Таким чином, основні засоби

відіграють важливу роль у економічному розвитку підприємства, регіону, галузі й держави. Вони створюють умови для виробництва продукції чи надання послуг, сприяють ефективному використанню наявних ресурсів та сприяють інноваційно-технічному прогресу.

4. Доведено, що класифікація основних засобів на підприємстві є важливою та корисною, оскільки сприяє кращому розумінню, управлінню та аналізу цих активів, що допомагає суб'єктам господарювання більш ефективно використовувати наявні ресурси та приймати обґрунтовані рішення. При цьому класифікація основних засобів полегшує фінансово-економічний облік основних засобів на підприємствах, сприяє підвищенню ефективності управління ними шляхом визначення можливих ризиків та прийняття відповідних заходів для їх запобігання або мінімізації негативного впливу. Також класифікація допомагає обрати найбільш оптимальну стратегію та політику інноваційно-економічного розвитку і забезпечує однорідність інформаційно-статистичних даних, спрощуючи їх подальший статистичний аналіз.

5. Обґрунтовано, що в сучасних умовах динамічного економічного розвитку підприємств усіх форм власності формується актуальна необхідність розробки нових критеріїв для класифікації основних засобів. Це передбачає врахування сучасних тенденцій та вимог ринку. Проте такі критерії безумовно залежатимуть від галузевої специфіки, типу підприємства та його основних стратегічних цілей. Врахування цих нових критеріїв у класифікації основних засобів значно сприятиме відображенню актуальних соціо-еколого-економічних та технологічних тенденцій. Крім того, це сприятиме створенню стійких та ефективних виробничих систем, що функціонують на засадах ефективного використання основних засобів.

6. Досліджено, що класифікація основних засобів підприємства може варіюватися залежно від контексту або вимог аналізу за такими аспектами, як галузь діяльності, тип підприємства, стратегічні цілі. Відповідно, класифікація основних засобів може бути адаптована до конкретного контексту її

застосування, що дозволяє здійснити більш точний та об'єктивний аналіз даного виду активів підприємства. В практичному аспекті варіювання класифікації основних засобів підприємства надає декілька аналітичних переваг, які передбачають краще розуміння сутності аналізу основних засобів. Відповідно, адаптація класифікації до конкретного контексту або вимог аналізу допомагає отримати більш глибоке розуміння основних засобів підприємства. Вона дозволяє ідентифікувати та групувати засоби відповідно до їхньої специфіки, значення та функцій, що полегшує подальший аналіз їх використання та впливу на діяльність підприємства. Крім того, класифікація основних засобів, адаптована до конкретних вимог аналізу, допомагає підприємствам більш ефективно використовувати свої ресурси. За допомогою відповідних критеріїв класифікації, можна ідентифікувати мало використовувані або надлишкові активи, що дозволяє менеджменту підприємства приймати обґрунтовані рішення щодо їх оптимізації або заміни, чим забезпечується ефективне використання ресурсів суб'єкта господарювання.

7. Визначено, що оптимальне управління підприємством передбачає забезпечення високої ефективності його основних засобів. Це має суттєвий вплив на конкурентоспроможність, прибутковість та стійкість бізнесу. Тому, постійне оновлення виробничих технологій, постійний моніторинг стану основних засобів та ефективне управління їхньою експлуатацією є ключовими факторами для досягнення високого рівня ефективності. Аналіз та оцінка економічної ефективності основних засобів є важливим інструментом, який допомагає підприємствам оцінити, наскільки результативно вони використовують свої активи, як це впливає на рівень прибутковості й конкурентоспроможність. Для проведення такого аналізу збираються й аналізуються різноманітні дані, включаючи фінансові звіти, операційні дані, дані про обслуговування, ремонт, енергетичні показники та інші відповідні параметри.

8. Доведено, що у сфері аналізу та оцінки економічної ефективності основних засобів підприємства використовуються різноманітні методи та

підходи, які можна успішно застосовувати на практиці для оцінки ефективності цих активів і їх впливу на фінансово-економічні показники. Вибір конкретних методів значною мірою залежить від потреб і особливостей кожного окремого підприємства. Крім того, можна використовувати комбінацію різних методів з метою отримання більш повної і об'єктивної оцінки ефективності основних засобів підприємства. Такий підхід дозволяє збирати та аналізувати різноманітні дані з різних джерел, враховуючи специфіку та потреби підприємства, що сприяє отриманню більш точних і достовірних результатів.

9. Обґрунтовано, що теоретичні підходи до аналізу та оцінки економічної ефективності основних засобів на підприємстві дозволяють зробити правильний вибір інструментів для оцінки використання, продуктивності та впливу цих активів на фінансово-економічні показники діяльності підприємства. При цьому аналіз та оцінка економічної ефективності основних засобів є важливим етапом управління підприємством, оскільки цей процес допомагає зробити обґрунтовані висновки та прийняти правильні рішення щодо інвестицій, вдосконалення виробничих процесів та забезпечення сталого розвитку бізнесу в цілому. Такий аналіз є невід'ємною частиною стратегічного управління та сприяє ефективному розподілу ресурсів, плануванню інвестицій та прийняттю обґрунтованих рішень для досягнення успіху в діяльності підприємства.

10. В результаті аналізу діяльності підприємства з'ясовано, що протягом розглянутого періоду відбулося значне збільшення чистого доходу від реалізації продукції, робіт та послуг, з 4216,3 млн грн у 2020 році до 6550,0 млн грн у 2022 році, що становить зростання на 2333,7 млн грн або 1,5 рази. Також обсяг виробленої продукції, робіт та послуг збільшився на 2853,2 млн грн, що означає зростання в 1,7 рази. Крім того, необхідно зазначити, що показник загальної вартості майна підприємства за цей же самий період збільшився в 1,7 рази.

11. Визначено, що незважаючи на зростання обсягів виробництва та реалізації продукції в аналізованому періоді, чистий прибуток підприємства

відносно зменшився, з 300 млн грн у 2020 році до 138,4 млн грн у 2022 році, що становить зниження в 2 рази. При цьому у 2021 році спостерігався певний ріст показника прибутку. За цей же період валовий прибуток стабільно зростав в 2,1 рази. Фінансова нестабільність призвела до зміни показників рентабельності. Зокрема, рентабельність продажу мала тенденцію до щорічного зниження з до кінцевого показника 2,1%, а рентабельність активів підприємства також зменшувалася за вказаний період до показника 3,1%. При цьому рентабельність власного капіталу знизилася аж до 11,4%.

12. На основі аналізу основних засобів підприємств встановлено, що у 2020 році спостерігалися позитивні зміни, пов'язані зі зростанням їх первісної вартості. Необхідно зазначити, що це стало можливим завдяки введенню в експлуатацію нових груп активів, що призвело до збільшення загальної первісної вартості на 21,1%. При цьому головними факторами такого зростання було збільшення вартості землі і будівель на 90,2 млн грн, придбання нового обладнання на 29,3 млн грн, а також зростання числа транспортних засобів на 58,1 млн грн. Усе це мало наслідком збільшення загальної частки землі і будівель у загальній структурі всіх основних засобів підприємства з 37,5% до 39,8%.

13. Встановлено, що протягом 2021 року загальна вартість основних засобів значно зросла з 1014,5 млн грн до 1181,6 млн грн, що становить збільшення на 16,5%. Особливо помітне було зростання активної частини основних засобів, яка збільшилася на 15,3%. Пасивна частина основних засобів також відзначилася значним зростанням на 18,2%. Важливою перевагою є той факт, що збільшення активної частини стало можливим завдяки практично всім складовим: приросту машин і обладнання на 33,8 млн грн, зростанню вартості транспортних засобів на 41,5 млн грн, землі та будинків і споруд на 73,6 млн грн, а також значному зростанню вартості інших необоротних активів на або 67,5%. Внаслідок цих змін також відбулися певні перетворення у структурі основних засобів.

14. Досліджено, що протягом 2022 року загальна первісна вартість основних засобів виросла на або 28,9%. Внаслідок цього, активна частина основних засобів також показала позитивну динаміку зростання на 36,4%. Одночасно, спостерігалися структурні зміни в пасивній частині. У 2022 році помітно збільшилась вартість машин і обладнання (вдвічі більше, ніж на початку року), а також землі та будівель (на 17,9%) і інструментів, приладів та інших основних засобів (на 14,4%). Проте, додаткові транспортні засоби показали незначний ріст, адже їх первісна вартість збільшилась лише на 3,6%. Аналіз структури основних засобів теж свідчить про різке зниження частки транспортних засобів до 28,7%, водночас частка машин і обладнання різко зросла на 11,0%.

15. Визначено, що всупереч постійному зростанню середньорічної вартості основних засобів, на підприємстві спостерігалось незначне збільшення показника фондоозброєності праці. Це пояснюється тим, що темпи зростання основних фондів виявилися незначними порівняно з темпами зростання середньої чисельності працівників. Зокрема, у 2021 році кількість працівників зменшилася на 15 осіб, а в наступному році зросла на 181 особу. Загалом, позитивним є той факт, що з 2020 року спостерігається стійка тенденція до підвищення технічної озброєності праці. Так, у 2021 році вона зросла на 18,0% порівняно з попереднім періодом, а у наступному році збільшилася лише на 3,6%. Це свідчить про раціональне використання активної частини основних засобів. Додатково, позитивним фактом є стабільне річне значення енергоозброєності підприємства.

16. На основі проведеного аналізу встановлено, що загальне зниження фондівіддачі на 1,56 грн. і фондівіддачі активної частини основних засобів підприємства в аналізованому періоді на 1,75 грн. сформувалися внаслідок переважання негативного впливу зміни незадовільної структури обладнання та зміни середньогодинного виробітку, котрі перевищили незначний позитивний вплив від зміни коефіцієнта змінності роботи обладнання, цілоденних та внутрішньозмінних простоїв обладнання. Разом з тим, у якості позитивного

аспекту можна відзначити те, що підприємство протягом останніх років значно підвищило власний показник рентабельності основних фондів.

Таким чином, аналіз ефективності використання основних засобів підприємства показав позитивні зміни, пов'язані зі зростанням первісної вартості та активної частини основних засобів. Проте, в той же час спостерігалися структурні зміни у складі основних засобів, зі зростанням вартості деяких компонентів та зменшенням інших. Загалом, технічна озброєність праці підприємства зросла, але фондovіддача знизилася через незадовільну структуру обладнання та середньогодинний виробіток.

Загалом, незважаючи на позитивні зміни у деяких показниках діяльності підприємства, на даний час існує об'єктивна потреба у поліпшенні показників чистого прибутку, рентабельності та фондovіддачі. Відповідно, рекомендується зосередити увагу на оптимізації структури обладнання, підвищенні продуктивності праці та раціональному використанні основних засобів для досягнення більш високої ефективності й стабільного зростання прибутку підприємства. Для цього необхідно забезпечити реалізацію ряду заходів, орієнтованих на загальне підвищення ефективності функціонування підприємства за рахунок зростання результативності використання його основних засобів. До числа таких рекомендованих заходів можна віднести наступні:

1. Забезпечити впровадження в практику діяльності підприємства дієвої системи управління основними засобами. Така система дозволить ефективно оптимізувати використання ресурсів суб'єкта господарювання: Зокрема, система управління основними засобами дасть змогу відстежувати, контролювати та оптимізувати використання машин, обладнання, транспортних засобів та інших активів суб'єкта господарювання. Також завдяки цьому підприємство зможе більш ефективно розподіляти наявні ресурси, забезпечуючи при цьому зменшення надлишкових витрат та підвищуючи загальну продуктивність використання основних засобів. Крім того, система управління основними засобами дасть підприємству зручний інструментарій

планування та розподілу ресурсів – вона дозволить проводити достовірне прогнозування довгострокової потреби в основних засобах, проводити їх оперативне планування обслуговування та ремонт, а також сприятиме раціональному розподілу основних засобів між різними підрозділами суб'єкта господарювання. Наслідком цього стане загальне зменшення часу простоїв виробництва, покращення використання виробничих ресурсів та забезпечення оптимального рівня їх доступності для потреб виробництва. С

Система управління основними засобами також допоможе аналітикам підприємства вести облік технічного стану та термінів служби основних засобів. Завдяки цьому виникає можливість ефективного планування та вчасного проведення профілактичного обслуговування обладнання, що дозволить запобігти виникненню аварійних ситуацій та непередбачених зупинок процесу виробництва на підприємстві. До того ж, ефективне аналітичне планування використання основних засобів збільшує надійність роботи та тривалість їх служби, а також призводить до зниження витрат на їх ремонт і заміну.

Ще однією вагомою перевагою впровадження системи управління основними засобами є наявність можливості контролю за рухом основних засобів та постійне накопичення даних про їх експлуатацію та технічний стан. Це дозволить підприємству здійснювати ефективний моніторинг, отримувати звіти та ефективно аналізувати одержані дані для прийняття відповідних управлінських рішень. Також ефективний контроль сприяє виявленню проблемних ситуацій у сфері експлуатації основних засобів та усуненню їх на ранніх стадіях, що сприяє більш ефективному управлінню виробничою діяльністю суб'єкта господарювання.

Зрештою, система управління основними засобами може допомогти виявляти потенційні загрози безпеці та здоров'ю працівників підприємства, пов'язані з використанням основних засобів. Вона дозволить проводити перевірки безпекових стандартів, контролювати відповідність дотримання

правил експлуатації обладнання та проводити необхідні навчання й підготовку персоналу.

Загалом впровадження системи управління основними засобами може забезпечити підприємству більш ефективне використання його основних засобів, зниження витрат, підвищення продуктивності та безпеки праці. Наслідком такого впровадження стане покращення конкурентоспроможності підприємства та формування умов його стійкого розвитку.

2. Розглянути доцільність впровадження на підприємстві стратегічної моделі управління основними засобами. Така модель сприятиме вирішенню стратегічних завдань підприємства шляхом визначення стратегічних цілей у сфері управління основними засобами. Вона дозволить зрозуміти, яке обладнання необхідне для досягнення стратегічних цілей та які ресурси потрібно виділити на придбання та ефективне використання нового обладнання. Це сприятиме узгодженню дій та ресурсів підприємства з його стратегічними цілями і допоможе досягти вищого рівня ефективності. Також стратегічна модель управління основними засобами дозволить ефективно планувати і розподіляти ресурси відповідно до стратегічних цілей підприємства. Вона допоможе забезпечити оптимальний розподіл ресурсів у виробничій діяльності, а також формуватиме необхідний баланс між ефективністю використання основних засобів та їх доступністю. Загалом впровадження стратегічної моделі управління основними засобами сприятиме залученню управлінського апарату підприємства до стратегічного планування використання основних засобів. Вона дозволить сформувавши можливість обговорення стратегічних питань, виявлення потенційних перешкод та пошук шляхів досягнення стратегічних цілей підприємства. Це сприятиме більш глибокому розумінню стратегічних факторів, забезпечить вищий рівень взаємодії між відділами та узгодженості управлінських дій у сфері основних засобів на рівні всього підприємства.

3. Доцільно підвищити ефективність систем внутрішньовиробничих відносин на підприємстві в контексті підвищення загальної ефективності

використання основних засобів. Це передбачає оптимізацію планування та впровадження ефективних графіків використання основних засобів. Внаслідок такого впровадження основні засоби підприємства будуть використовуватися максимально ефективно без зайвих простоїв. Крім того, ефективні системи внутрішньовиробничих відносин дадуть змогу забезпечити своєчасне технічне обслуговування та ремонт основних засобів, що матиме наслідком зниження простоїв та покращення ефективності їх використання. Загалом ефективні системи внутрішньовиробничих відносин можуть включати в себе системи поточного моніторингу та контролю за використанням основних засобів. Це дозволить відстежувати показники продуктивності їх використання, споживання виробничих ресурсів, а також виявляти можливі проблеми чи відхилення в процесі експлуатації основних засобів. Разом з тим, впровадження таких систем контролю допоможе реалізації заходів, спрямованих для покращення використання основних засобів підприємства та зменшенню потенційних втрат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коваленко О. В., Громова І. В. Напрями підвищення ефективності використання основних фондів підприємства. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2014. Вип. 7. С. 20–27.
2. Завадський Й. С. Економічний словник / Й.С. Завадський, Т.В. Осовська, О.О. Юшкевич. – К. : Кондор, 2006. – 356 с.
3. Жадан Т. А., Лозова Н. В. Економічна сутність основних засобів підприємства: обліковий аспект. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 8. С. 112–116.
4. Джеджула В. В., Єпіфанова І. Ю., Волоська Н. Р. Сутність поняття «основні засоби». *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2016. Вип. 4 (04). С. 127–131.
5. Кудренко Н. В., Бай В. О. Основні засоби підприємств переробної промисловості: економічна сутність, облік, аналіз та відображення в звітності. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2022. № 10. С. 81–88.
6. П(С)БО 7 «Основні засоби» Затверджено наказом Міністерства фінансів України № 92 від 27 квіт. 2000 р. *Верховна Рада України : офіційний веб-сайт*. URL: <http://www.rada.gov.ua>.
7. Мішура В. Б., Спіцин А. Є. Еволюція поняття, класифікація та економічна сутність основних засобів. *Научный вестник Донбасской государственной машиностроительной академии*. 2017. № 2. С. 148–154.
8. Про затвердження національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі. Наказ Міністерства фінансів України від 12.10.2010 р. № 1202. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1017-10>.
9. Грідіна М. А., Плигач К. Д. Сутність основних засобів підприємства: понятійно-категоріальний апарат. *Сучасні тенденції розвитку економіки та підприємництва* : матеріали III Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції : 17-18 квітня 2018 р. Черкаси : ЧДТУ, 2018. С. 95–100.
10. Костюнік О. В., Наконечна А. А. Економічний зміст та класифікація

основних засобів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2016. Вип. 21. Ч. 1. С. 177–180.

11. Журбенко Н. М. Сутність поняття основні засоби як економічної категорії. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2014. Вип. 8. С. 129–133.

12. Шумейко О. Ю., Семено Т. В. Дослідження економічної сутності категорій: основні фонди, основні засоби, основний капітал підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2014. № 4(1). С. 45–48.

13. Ковальчук Н. О., Побіжан Т. А. Аналіз стану основних засобів на підприємствах України. *Молодий вчений*. 2017. № 10 (50). С. 910–914.

14. Бредіхін В. М., Янченко Н. В., Мокрицька І. Ю. Основні засоби та ефективність їх використання. *Комунальне господарство міст*. 2020. Т. 5. Вип. 158. С. 90–95.

15. Стецюк Л. М. Облік основних засобів та аналіз ефективності їх використання. Випускна кваліфікаційна робота : спеціальність : 071 – облік і оподаткування. Тернопіль, 2019. 64 с.

16. Мулик Т. О. Аналіз основних засобів підприємства: методичні та практичні аспекти. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 16. С. 113–122.

17. Гнатенко Є. П. Економічний аналіз в управлінні діяльністю підприємства. *Економічний аналіз*. 2016. С. 99–105.

18. Грозний І. С. Методи управління ефективністю використання основних виробничих засобів промислового підприємства. *Економіка та управління підприємствами*. 2018. № 2. С. 89–92.

19. Орошан Т. А., Кухта К. О. Дослідження ефективності використання основних фондів. *Агросвіт*. 2019. № 4. С. 51–55.

20. Онищенко В. Основні засоби підприємства. *Головбух*. 2023. URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/7085-osnovn-fondi>.

21. Кодацька Н. О., Сергеева С. В. Сучасні методи оцінки ефективності відтворення основних засобів підприємства. *Молодий вчений*. 2018. № 11 (63).

С. 433–437.

22. ТзОВ «ВОЛИНЬ–ЗЕРНО–ПРОДУКТ»: офіційний сайт. URL: <http://vzp.com.ua/uk/golovna/>

23. Савицька Г.В. *Економічний аналіз діяльності підприємства*: навчальний посібник. К.: Знання, 2004. 654 с.

24. *Основи економічного аналізу*: Навч. посібник. Дніпро: «ФОП Дробязко С.І.», 2020. 180 с.

25. *Економічний аналіз*: Навч. посібник. За ред. Волкової Н.А. / Н.А. Волкова, Р.М. Волчек, О.М. Гайдаєнко та ін. – Одеса: ОНЕУ, ротапринт. 2015. 310 с.

ДОДАТКИ

Додаток А
Фора № 1 „Баланс”
ТзОВ «Волинь-Зерно-Продукт»

Додаток Б
Фора № 2 „Звіт про фінансові результати”
ТзОВ «Волинь-Зерно-Продукт»

Додаток В
Примітки до річної фінансової звітності
ТзОВ «Волинь-Зерно-Продукт»